

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

1.
F. THOMÆ CAMPANELLÆ
CALABRI, ORDINIS
PRAEDICATORVM,

APOLOGIA PRO
GALILEO, MATHE-
MATICO FLOREN-
TINO.

VBI DISQVIRITVR, VTRVM RATIO
PHILOSOPAHNDI, QVAM GALILEVS
*celebrat, faueat sacris scripturis, an
aduersetur.*

FRANCOFVRTI,
Impensis GODEFRIDI TAMPACHII,
Typis ERASMI KEMPFERI.

ANNO M. DC. XXII.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

OLD AICOOO TA

CHICAGO, ILL.

1890

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LIBRARY

CHICAGO, ILL.

1890

1890

CHICAGO, ILL.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LIBRARY

CHICAGO, ILL.

LECTORI BENEVOLO

S. P. D. Typographus.

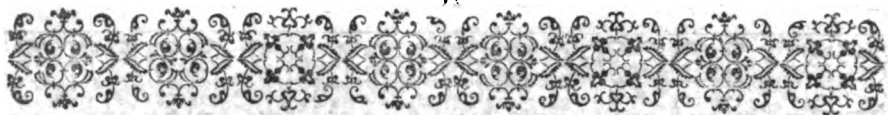
Non est de nihilo ab Homuncionibus nobis, qui in mundo hoc circumfuso undiquaque tanquam vermes in caseo viuimus, tantas obiri disputationes de constructione ipsius, utrum Sedes & domicilium hoc nostrum quod Terram vocamus, in sublimi circa Solem circumcurrat cum alijs eius generis globis, an hic circa illud. Tam pusilla nimirum animalcula sumus, ut instar muris in naui pene de his nesciamus, quemadmodum & ille si mus vicinus disputaturus accederet mari non fluctuante, respondere nunquam poterit, an domus ipsorum communis Nauis ambulet, an vero uno eodemque loco hæreat fixa. Altioris igitur hæc indaginis à multis iudicantur, quam videantur vulgo, præsertim post tot nouitates in superioribus globis per instrumentum illud opticum, quod Lyncei Philosophi Romani Telescopium vocant, detectas. Hæc autem quamuis presumtuosi quidam, qui & Philosophi vulgo audire volunt, plerumque vident, eorum tamè voluntarius stupor tantifaciendus non est, ut à diligentiori veritatis inuestigatione reliquos auertere debeat. Prægrauare vero hanc curam imprimis student multi vtrarumque partium Theologi sacrarum literarum indeclinabili Autoritate. Quod quam recte vel secus fiat, id vel præcipue homini veritatis amanti dispiciendum

A 2 est.

est. Et cum multis & magni viri nostri & superioris temporis non minus sacrarum quam mundanarum litterarum intelligentes post veteres illos Pythagoricos in ea sententia fuerint & adhuc sint, temere de ijs quasi impijs aut ignaris presumendum non est. Luculenter excussa hæc sunt vt multa alia ab Italo Philosopho pariter & Theologo & Monacho præclari nunc nominis Thoma Campanella in præsentis tractatu, quem Beneuole Lector tibi communicare volumus. Ne autem hunc solum ex Italis huius professionis hominibus ea in opinione esse putes, adiungere potes Epistolam insignem & grandem M. Pauli Antonij Foscarini Carmelitani super considerationem opinionis Pythagoricorum & Copernici, de mobilitate Terræ & stabilitate solis, & de nouo Pythagorico systemate Mundi, ad M. Sebastianum Fantonem Ordinis Carmelitani GENERALEM ITALICE conscriptam, & Neapoli per Lazarum Scoriggium Anno M. D. C. XV. typis excusam, quæ si Latine versa esset, huic tractatui Appendicis loco inferuire potuisset.

Horum Rationibus consideratis & bene expensis, iunctis etiam quæ legere est apud Nic. Cusanum Cardinalem, Nic. Copernicum, Georg. Ioach. Rheticum, Mich. Mastlinum, Dau. Origanum Germanos, Iord. Brunum Nolanum, Fran. Patritium, Galil. Galileum, Redemptum Baranzanum Italos, Guliel. Gilbertum, Nic. Hillium Anglos, & vel præcipuum nunc Ioan. Keplerum nostratem, qui vt concludamus, asserere etiam cum alio ausus fuit, plerosq; Philosophos post siderios Galilei nuncios iamdudum Copernicoturire, non dubito Beneuole Lector, quin æquior huius tam prægrauatæ sententiæ Iudex sis futurus. Vale, & plura huius Autoris indies expecta.

ILLV-

ILLVSTRISS. ET REVEREND.

D. BONIFACIO,
CARDINALI CAIETANO,
ITALICARVM VIRTVTVM PATRONO
colendissimo S. P. D.

F. THOMAS CAMPANELLA.

Ecce mitto tibi R. Domine, quæstionem; iussu tuo elaboratam: vbi de motu telluris, & stellatæ spheræ stabilitate, & ratione systematis Copernicæi, disputo secundum sacras litteras. Tu vide, quid recte dictum sit; quid item defendendum tibi aut renuendum; quando à sancto senatu id in mandatis habes. Meum ego iudicium non modo S. ecclesiæ submitto, sed cui libet melius sapienti; maxime autem tibi, musarum Italicarum patrono. Quo viuente non peribunt illæ. Viue ergo in æternum, Amen.

A 3

APO-

APOLOGIÆ PRO GALILEO

Proœmium.

Abolutis iam pridem quæstionibus duabus, hoc tempore necessarijs, Vtrū videlicet liceat nouam cudere philosophiam, & Vtrū liceat expediatque, peripateticam sectam & gentiliū philosophorum auctoritatem depri-
mere, & pro illis nouam philosophiam secundum doctrinam sanctorum in scholas Christianas introducere, nunc ad controuersiam aliam specialem inuitor ab his, qui philosophantur rationem, à Galileo Florentino magnificatam, propterea abominantur, quod sacris scripturis contraria statuere videatur dogmata. Gratificabor, prout res meæ ferunt.

QVÆRITVR ERGO

Vtrum ratio philosophandi, quam Galileus celebrat, faueat sacris scripturis, an vero aduersetur.

REm totam quinque absoluam capitibus. Et primo quidem argumenta adducam, Galileum impugnantia. Secundò subijciam rationes, eum defendentes. Tertio hypotheses quasdam præstruam decisioni duplici subsequutura. Quarto respondebo ad argumenta Galileum impugnantia. Quinto dicam, quo loco habendæ rationes, eum defendentes.

(.)

CAPVT

Argumentum contra Galileum

Arguitur primo contra Galileum: videri omnino theologiae eterti dogmata ab eo, qui contra Aristotelis physiologiam & metaphysicam, in quibus à D. Thoma & omnibus scholasticis theologiae doctrinae fundatur, novitates introducere studere.

2. Præterea, opiniones ille promulgat, quæ omnibus partibus & scholasticis contradicunt. Docet enim, terram moveri, & extra mundi centrum existere, solem vero & sphaeram stellatam stare. Patres autem, scholastici, & sensus, contrarium contestantur dogma.

3. Præterea manifeste contradicit læræ scripturæ. Dicitur enim Psal. 92. *Firmavit orbem terræ, qui non commovebitur.* Et Psal. 103. *Qui fundasti terram super stabilitatem suam: non inclinabitur in seculum seculi.* Et Salomon Eccl. 1. *Terra autem in æternum stat.*

4. Præterea idem patet de motu solis. Dicitur enim, Eccles. ibid. *Terra in æternum stat, oritur sol & occidit, & ad locum suum reuertitur: ibique remansens, gyrat per meridiem, & spectatur ad aquilonem: lustrans uniuersa in circuitu peragis spiritus, & in circulos suos reuertitur.*

5. Præterea Iosue 10. ponitur pro stupendissimo miraculo, quod Iosue, motum solis oratione frenauerit. *Sol, ait, contra Gabaon ne moueris, & luna, contra uallem Aialon. Stetis que sol in medio cali, & non festinauis occumbere spacio unius diei.* Idem repetitur in Ecclesiast. cap. 46.

6. Præterea Isaia 38. in signum sanitatis recuperandæ dat Deus Ezechiz portentum in horologio Archaz. *Et reversus est sol decem lineis per gradus quos descenderat.* Super quo portento interrogatur Ezechias à rege Chaldæorum, qui, cum astronomiz operam daret, hanc solis conversionem animaduertit, vt ex 2. Paralip. 32. potest agnosci. Quapropter si non vere Deus motum solis inhibuit, non verum est miraculum. Ergo falsa scriptura, quæ pro veris miraculis ista duo narrat.

7. Præterea de cæli stellati motu videmur in sacra scriptura admirari. Dicitur enim in cantico Deborah, Iudic. 5. *Stellæ manentes in ordine & cursu suo adversus Sisaram pugnauerunt.* Currunt ergo stellæ. Ergo & cælum: in quo, sicut modus in tabula, infunt. Item Iudas apostolus *fideri errantem nominat.*

minat. Mouentur ergo. Item 3. *Eclix* 4. *Magna est terra, & excelsum est caelum: & velox cursus solis conuertit in gyro caelum in locum suum in una die.* Quapropter Galileus coelum stellatum immobile faciendū, aperte contradicit scripturæ Dei.

8. Præterea ponit Galileus in luna & planetis aquas: quod falsum est, quum sint incorruptibilis naturæ, vt omnes scholastici cum Aristotele, & coeli perpetuitas & immutatio per tot secula, conestantur. Ponit etiam montes in luna, & terras ibi & in cæteris: quod videtur nimis angelorum domicilia vilificare, & spes nostras, in cælis positas, infringere.

9. Præterea ex opinione Galilei sequitur, plures esse mundos & tellures & maria, sicut ponit Machometus; & homines in eis habitantes, si in syderibus sunt quatuor elementa, sicut in nostro mundo: si enim ex completis quatuor elementis quælibet stella constat, erit sane quælibet mundus vnus. Cum autem in scripturis non nisi de vno mundo sit sermo, & de vno hominum genere, videtur cōtra scripturas sentire. Omitto, quod rediret hæresis, quod Christus mortuus sit pro illis hominibus etiam in alijs stellis: sicuti quidam olim Christum in altero hemisphærio crucifixum secundo putant, vt homines ibi habitantes, ibidem vt nostrates, saluaret. Oporteret etiam ponere cū Paracelso hæretico, alios in aëre, in aqua, & sub terra homines, participes beatitudinis, dubios an ad redemptionem & ipsi pertineant: contra quem Martinus Delrius Iesuita scripsit in disquisitionibus magicis.

10. Præterea non videtur posse absque ingenti scandalo de his disputari. Iam enim recepta est in scholis doctrina de cœlestibus & de terra, conformis theologiæ, vti scholastici docent. Igitur quicumque aliud docent, videntur nouam, ad theologiæ scholasticæ euerfionem, sternere viam, & super alios superbire.

11. Præterea in scripturis admonemur, *Altiora ne quaeris; & Noli sapere plus quam sapere oportet; & Non transgrediaris terminos quos posuerunt patres tui; & Scrutator maiestatis opprimetur à gloria.* Contrarium autem videtur efficere Galileus, cœlestia suo supponens ingenio, totamque mundi architecturam suo construens arbitratu. Rectius Cato præcepit,

*Mitte arcana Dei, cælumque inquirere quid sit,
Cum sis mortalis, quæ sunt mortalia, cura.*

CAPVT.

CAPVT II.

Argumenta pro Galileo.

Sed contra opponitur, pro Galileo, autoritas theologorum, qui libros Nicolai Copernici de revolutionibus orbium iuxta observationes eius, ab anno 1525. factas, impressioni tradendos decreuerunt, eo quod nihil contrarium catholicæ fidei continerent. Quibus in libris de motu terræ, & fixatione firmamēti, id est, cœli syderei, disputatur, & de solis in cœtro nostri mundi mansione. Nec Galileus aliquid noui præter systemata alia pandit, nondum cognita. Ergo si libri Copernici non incommodant fidei catholicæ, nec Galileus incommodabit.

2. Item Papa Paulus III. Farnesius, cui libros dedicauit illos Copernicus, & Cardinales quidam, (qui, antequā ederentur, transcribi suo sumtu eos faterunt, ut apparet in epistolis procemialibus,) eosdem libros approbarunt. Tempore autem Pauli III. ingenia præclarissima in ecclesia vixerunt; quando vndique accersitos pontifex ille animo, virtute, & sanguine nobilissimus, dignitatibus decorauit fœditque. Vnde mirum si illi talpæ fuerint contra Copernicum, contemporanei vero nostri, non tam magni nominis, Argo longe sint oculatiores in Galileum, certioribus nixis observationibus.

3. Item post Copernicum scripsere, Erasmus Rainoldus, Io. Stadius, Michael Mestihlnus, Christophorus Rothmannus, & alij plurimi, eandem sententiam tuentes. Imo recentiores mathematici diffidunt se posse ephemeridas rectas condere absque calculo Copernico, & de cælestium motibus recte loqui absque principiorum mathematicorum, certissimorum ruina, sensuum & nationum omnium testimonio, nisi ex thesibus Copernici: quæ nec recentes sunt, sed Frâcisus Maria Ferrariensis ante ipsum ex nouarum apparentiarum obseruatione nouam cudendam esse astronomiam docuit; quam discipulus eius Copernicus fecit.

4. Item doctissimus Cardinalis Cusanus hanc sententiam amplexus est, & alios soles, aliosque in firmamento stellato circumgyrantes planetas, agnouit. Et quidam Nolanus, & alij, quos heresis nominare non permittit, hanc sententiam tuentur. Sed in hoc condemnari non sunt tan-

B

quam

quam heretici; nec qui Catholici, à librario editione prohibiti fuerunt. Inter quos fulget Ioan. Keplerus, mathematicus Cæsareus, qui hanc sententiam in dissertatione super nuncio Galilei tuetur: & Guilielmus Gilbertus Anglus solertissimus, in libro de philosophia magnetica, cum alijs innumeris Anglis, quos subtriceo. Item Ioan. Antonius Maginus, mathematicus Patavinus, qui ab anno 1581. vsque ad præsentem 1616. in suis ephemeridibus protestatur, se calculum Copernici & Reinoldi amplecti, & positiones tueri, & contra aliter sentientes obmurmurat in epistolis plurimis.

5. Item R. P. Clavius Iesuita in vltima editione operum suorum, cum animaduertisset, Mercurium & Venerem circa solem in gyrum vagari, quamuis antea contrarium cum Aristotelis sectatoribus sensisset, adhibet astronomos, vt de alio cœlorum systemate provideant. Quod documentum considerans mathematicus recens, Fictus Apelles, in suis observationibus nubecularum solarium, in Galilei & Copernici sententiam fertur.

6. Præterea hanc sententiam Galilei esse vetustissimam, tam de motu terræ, quam de solis in centro mansionem, & de sistematibus syderis & aquis & elementis eorum, in fine docebimus, imo ab ipso Moyse ortam esse: etiam Pythagoram, genere Iudzum, licet in Græcia natum vrbe, teste S. Ambrosio, in Italiâ attulisse ipsam, & in Græciam, & Crotonæ Calabrorum docuisse, ac inanibus rationibus ab Aristotele impugnari esse, absque mathematica demonstratione, ex quadam moralis ac rustica cōiectura: quemadmodum etiam libros Moylis aspernatus est, propterea quod eorum altitudinem & reconditas rationes & mysteria capere non potuit per suam logicam: & hoc ex S. Ambrosio & Picti Mirandulani monumentis haberi: & Galileum nostros maiores ab iniuria Græcorum vindicare. Eandem tenuisse sententiam Numam Pompiliū, discipulū Pythagoræ, & regem Romanorum sapientissimū, non modo Ouidius sed historici multi testantur, licet negent alij Plinius, Pythagoræ senatus Romani decreto sapientissimū inter philosophos fuisse, quando ei statuā dedicarunt (iubente oraculo Delphico, vt sapientissimo Græcorum statuam dicarent erigerentque) veraciter enarrat. Quapropter & Italiz & Moyfi & Romæ iniuriam inferre ij videntur, qui rationem philosophandi & dogmata Galilei insectantur, & Aristotelica Pythagorica nunc ante-

repo-

reponunt, quando iam sepulta veritas elucescit : non sic autem maiores nostros peccasse, quoniam nondum terra noua, & systemata coelestia, nouaque phaenomena propalata fuere, nec concordia scripturarum cum huiusmodi philosophia.

7. Tandem cum theologi, à tempore Casellæ & Francisci Mariz Ferrariensis vsque ad nos, hanc astronomiam non modo non condemnauerint, sed imprimendam decreuerint, nec recentioribus sint minores; videntur non ex zelo doctrinæ Christi; sed vel ex inuidia vel ex incertitia oppugnatores Galilei insurrexisse.

8. Item vocatur in S. scriptura cælum sydereum *Firmamentum*, quia stat. Ergo terra mouetur. Ergo & sol centrum. Nam sic omnia phaenomena & principia mathematicorum saluantur, vt probat Copernicus, & sequacissimo Ptolemæi sequaces idem fatentur.

9. Item nubeculæ in sole, & nouæ stellæ in cælo sydereæ, & cometæ super lunam, indicant palam, sydera esse systemata.

10. Item non posse textum Moylis recte satis exponi, nisi sydera sint systemata, probabimus infra, ex doctoribus sanctissimis.

11. Item S. Iustinus, in quæst. ad orthodoxos, docet, inter Christianos & gentiles esse controuersiam de cæli figura: his asserentibus, esse sphericam & mobilem; illis, cameræ instar & immobilem. Alijque doctores vocant cælum *Firmamentum* propterea quod immobile est.

CAPVT III.

Hypotheses tres præstruuntur decisioni duplici, postea subsequuntur.

Argumentis vtriusque propositis pro veteribus & modernis theologis, Galileum defendentibus & oppugnantibus, respondebo, sed iactis hinc prius solidis, probatissimisque fundamentis siue hypothesebus, ex sanctorum doctrina, & naturæ decretis, & nationum consensu.

Prima hypothesis.

Quicunque quæstionis, etiam ad religionem vel ex parte spectantis, iudices fieri volunt, zelum Dei habere debent, & scientiam, vt docet S. Bernardus in apologia, ex dictis apostoli ad Rom. 10.

Probatur prior pars huius copulatiue. Qui enim scientiam habent absque zelo Dei; hominibus in tribunali vel gymnasio regnantibus adhaerent; ac proinde pro veritate definire non audent; ut Iohannis 12. dicitur: *Ex principibus multi crediderunt in Iesum, sed propter Phariseos non confitebantur, ut synagoga non eijceretur; dilexerunt enim gloriam hominum magis, quam gloriam Dei.* Item Apost. Rom. a Philos. condemnat, quod, cum Deum cognouissent, non tamen sicut Deum honorificassent: sed Dijs falsis sacrificassent, quoniam, ut Plato quoque in Apologia pro Socrate, & Xenophon, & Cicero & Plinius & alij narrant, timebat ne criminis hæreseos accusarentur a populo senatum; multique eorum, tanquam impij interficiebantur. Alij vero, quoniam ex opinione, quam vulgus sectatur, pecunias lucrantur & honores, sic eam defendunt, ut videantur publicæ utilitati saltem consulere; nec pro veritate & iustitia certant, aut laborant, sed pro gloria & ventre; & relicto proprio iudicio in crimen transfusa alienum, ut dicit Leo Pontifex de Pilato; utque Apostolus ait, *veritatem Dei in iniustitia detinent;* adeoque seipsos ita afficiunt, ut tandem videatur eis vera opinio, quam ore defendunt, & corde negabant. Sic fit pestis animorum, ut dicit T. Liuius, & nos in Antimachiauellismo.

Probatur posterior pars copulatiue. Qui autem zelum Dei habent, & non scientiam, quamuis sanctissimi sint, nisi à Deo expressam reuelationem acceperint, nequaquam de questione tali iudicare possunt. Vnde Apostolus Roman. 10. testimonium perhibet Iudæis, quod persecuti fuerint Christianos *ex zelo Dei, sed non secundum scientiam.* De seipso quoque testatur, quod putarit, se obsequium præstare Deo. Et quamuis esset litteratus & eruditus in lege secus pedes Gamalilæis, & in doctrinis sæcularibus, tamen ait: *Ignorans feci, & in incredulitate mea:* quia non per omnia argumenta examinaret fidem Christianorum, sicuti debebat. Præterea Lactantius, Firmilianus & S. Augustinus, cum essent sancti ac docti, negauerunt antipodas, moti ex zelo Dei & scripturarum, sicut patet ex argumentis, quæ inde educuntur; tum quia homines illi ex Adam non traherent originem, quod est contra scripturam; tum quia sit impossibile, ex nostris illuc migrasse per Oceanum impertransibilem: alij addunt, quia Christus hæc & ibi crucifixus his fuisset: quia scriptura dicat, *cælum esse extensum sicut cameram, cuius basis tellus,* (ait Iustinus,) *super quæ aqua, & super hæc cælum immobile.* Nihilominus iam vide-

videmus, falsas esse rationes hasce, ex defectu mathematicæ & cosmographiæ ortas; proptereaque scripturam quoque torqueri. Et sicut falsa esse deprehenditur sententia S. Thomæ, quod sub æquinoctiali non extet habitatio hominum, idque philologiæ & geographiæ itidem defectu & ex zelo Aristotelis cui magis credere voluit quam Alberti Magni & Auicennæ rationibus: ita eodem zelo scripturarum S. Ephrem, Anastasius Sinaita, & Moyses, episcopi Syri, in altero hemisphærio toto posuerunt paradysum terrestrem: non enim, nisi in spatio bene magno, aiunt, quatuor illa paradysi flumina, & arbores tot tantæque esse potuerunt. Nihilominus iam deceptos eos, ex nauigantium testimonio apparet. Recte ergo diximus, quod sine scientia non recte iudicet etiam sanctus. Vnde D. Thomas in opusculo contra impugnantes religionem cap. II. quia philosophabantur, ad hoc allegat glossam super Daniel. I. iniquentem: *Si quis imperitus huius artis aduersus mathematicos scribat, aut expertus philosophia aduersus philosophos agat, quis etiam videndus vel ridendo non rideat?* Et poeta Comicus de tali iudice ait:

*Dij immortales, homine imperito nihil iniustius,
Qui nil rectum, nisi quod placeat sibi ducit.*

Secunda hypothesis.

Sextum, quæ iudicem harum quæstionem scire oportet, vt possit recte iudicare.

Primum, quod philosophia de rebus celestibus & inferioribus necessaria sit theologo speculatiuo, contra sectarios disputaturo.

Secundum, quod nondum à philosophis scientia de celestibus, perfecta sit.

Tertium, quod neque sanctus Moyses, neque Dominus Iesus, nobis philologiæ & astronomiæ aperuerint, sed *Deus tradiderit mundum discipulis suis hominibus*, Ecclesiast. I. *ut inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta cõspicerent*; (Romanorum 2.) debuerint autem nos beate viuere, ac dogmata supernaturalia, ad quæ natura non sufficiebat.

Quartum, quod qui veter Christianis studium philosophiæ & scien-

ciarum, veteretiam esse Christianos. Et, quod sola lex Christiana commendet suis omnes scientias, quia de falsitate sui non timer.

Quintum, quod, qui tanquam ex doctrina fidei Christianæ philosophos, ratione & experimentis dogmata sua probantes, impugnant, quando illa non sunt expresse contraria scripturis sanctis, expositionem non recipientibus per alios contextus; hic perniciosè contra se, & impie contra fidem, & irrisorie ad alios, se habeat: multo autem magis, qui scripturæ sensum vni ex philosophis ita accommodat, ut alius incommodet.

Sextum, quod non omnis falsitas ita contrarietur scripturis, ut habenda sit pro hæretica in ecclesia militanti, sicut fortassis est in triumphanti, nisi sensum scripturæ subito aut consequenter euertat: & quod, si theologi complexi sunt dogmata, scripturis Dei magis aut æque contraria secundum apparentiam, nō sit condemnandus aut à speculatione ulteriori arcendus, qui, an ita se habeant dogmata quæ adferuntur, inquit, animo veritatis aperiendæ, non fidei impugnandæ.

Quas assertiones sex, in Theologicis nostris probatas, prout præsentiquæstioni expedit, iterum probare non grauabimur.

Probatur assertio Prima.

Quanquam Christiano sufficit, nosse quæ sibi credenda sunt ad salutem æternam consequendam, ut docet D. Thomas in 2. 2. q. 8. & 9. & cum eo omnes theologi, non sufficit tamen theologo, cuius est *alias exhortari in doctrina sana, & contradicentes arguere*, ut docet apostolus, & cum eo omnes patres. Cum enim de omnibus rebus per altissimam causam, quæ Deus est, iudicare habeat theologus, & non per causas modo inferiores, quemadmodum cæteri artifices, & sapientes; indiget omnes scientias per nosse, ut simul Deum, quod eius obiectum principale est, & omnia opera Dei cognoscat, & si qua scientia, quæ de Deo & de operibus Dei apud homines tractat, contradicit scientiæ diuinæ, eam impugnare possit, & argumentis respondere. Neque enim verum vero contradicit, neque effectus causæ: ergo nec scientia humana diuinæ, nec opera Dei Deo, ut ex Concilio Lateranensi sub Leone X. admonemur. Quapropter Diuus Thomas in opusculo contra impugnantes religionem, propterea quod fratres

fratres scientiæ & eloquentiæ seculari operam darent, ostendit, eos esse cæcos, nec videre, quam necessariæ, nedum vtilis sint scientiæ theologo. Atque ideo quamvis theologia respectu sui non egeat probationibus ex scientia humana desumptis, tamē respectu nostri indiget, vt roboremur, & intelligamus ex sensibilibus & naturalibus supernaturalia. Et probatur testimonio Augustini & Hieronymi & Dionisij & aliorum patrum, qui hoc faciendum docuerunt, & fecerunt. *Vt nescias*, ait Hier. in epist. ad Magnum, *quid prius in illis admirari debeas, eruditionem seculi, an scientiam scripturarum*: additque Apostolum Paulum propterea poetas & philosophos legisse, quos etiam citat sæpe. Et Gregorius in moralibus, illud Iobi, *Qui facit arcturum & orionem*, exponens, de sapientia astronomorum secularium acceptum dicit. Item probant patres & D. Thomas in 1. q. 1. ex dicto Salomonis: *Vocauit sapientia*, id est theologia, *ancillas*, id est scientias, *ad arcem*. Imo scientias esse in præcepto generi humano, non autem indiuiduo huic vel illi, clarum est. Nam fecit Deus hominem, vt Deum cognosceret, cognoscendo amaret, & amando frueretur: & propterea sensitui & rationalem. Si autem ratio ad scientias valet, contra ordinem Dei naturalem facit homo, nisi hoc dono Dei ex instituto diuino vtatur, vt tolet arguere; Chrysostomus plane sicuti pedibus ad ambulandum vti nollit. Vnde Aristoteles: *Omnes homines natura scire desiderant*. Et Moyses Genes. 1. *posuit Deus hominem in paradiso, vt operaretur, & custodiret illum*. Hoc autem non erat opus manuale, nec custodia ab animalibus; quum absque labore ex sponte nascentibus tunc viuerent, & cuncta animalia illi obedirent: sed erat opus speculationis rerum, & obseruatio cœlestium ac naturalium, ex admiratione prodiens, vt, quia tenebatur Deum venerari, (quod sine cognitione præuia non potest fieri, *quia inuisibilia Dei, per ea quæ facta sunt, conspiciuntur*, teste apostolo,) vndique philosopharetur. Licet autem Adam omnes scientiæ fuerint infusa, experimentalitamen carebat. Et hoc præceptum datum est illi, non vt persona erat, sed vt caput generis humani, ac propterea nobis, qui ex eo descendimus, vt patres testantur. Item Dauid ait, *Quarite Deum, & viuet anima vestra*. non potest autem à nobis queri, nisi in rerum natura ab eo creatarum, vt causa in effectu inquiritur. Et alibi ait, *Mirabilia opera tua, ideo scrutata est anima mea*. Et Salomon, Eccles. 1. inuestigasse diligenter de omnibus quæ sub sole sunt, declarat, quamvis infusa præditus scientia: &, Sapient. 7. se res omnes naturales, mathematicas,

ticas, astronomicas & logicas sciuisse, pandit; & de cunctis rebus physicis disputasse perhibetur in 3. Reg. 4. & scripisse, ut alij volunt, de herbis, volucribus & lapidibus & piscibus. Et propterea mundus vocabatur ab initio Sapiencia Dei, (ut reuelatum est sanctæ Brigittæ,) & liber, ut omnes in eo legeremus. Vnde S. Leo, serm. 7. de ieiunio decimi mensis; *Per ipsa, ait, elementa mundi, tanquam per publicas paginas, diuine voluntatis significationem accipimus.* Et sermon. 8. idem probat ex eo, quod cæli enarrant gloriam Dei, &c. & inuisibilia Dei per ea que facta sunt, &c. Et profecto etiam, ut dicit Cyrillus in primo contra Iulianum, *philosophia est catechismus ad fidem:* qui ipsam spernit, fidei aduersatur. Et propterea Bernardus in serm. Audiam quid loquatur in me dominus, ait, mundum esse codicem Dei, in quo iugiter legere debeamus. Idē dixit S. Antonius, teste Nicephoro, & Chrysostomus super illud Ps. 147. *Non fecit taliter omni nationi.* Ut nemo possit excusari, quod legem non acceperit. *In omnem enim terram exiit sonus eorum.*

COROLLARIUM. Et quoniam, quæ sunt mirifica, & excellentiora, magis Deum repræsentant autorem sui, maiori studio & ob hoc ipsum inuestiganda sunt, & quia animæ humane diuinitas ex hoc studio comprobatur. Huiusmodi autem sunt cælum & stellæ & maiora mundi systemata. Vnde Anaxagoras factum esse hominem dixit, ut suspiceret cælum. Et Ouidius à theologis cunctis, præcipue à Lactantio, ob hoc dictum valde laudatur, dicens de Deo:

*Cum terram spectent animalia cætera prona,
Os homini sublime dedit, salumque videre
Iussit, & erectas ad sidera tollere vultus.*

David autem causam reddens in Ps. 18. canit: *Cæli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum.* Et in Ps. 8. *Quoniam videbo cælos tuos, opera digitorum tuorum, lunam & stellæ, que tu fundasti.* Plato etiam in Epinom. & in Axiocho, (si tamen non est Xenophontis,) ex coelestium cognitione, ut stellarum, æquinoctiorum, eclipsium, & huiusmodi, animæ immortalitatem, hominis dignitatem & deificationem argumentatur: & nos plura in Antimachia uellismo: Ouidius autem contestatur, ad astronomos loquendo,

*Felices anime, quibus hæc cognoscere primum,
Inq. domos superas scandere, curæ fuit.*

Admo-

Admouere oculis distantia fydera nostris:

Aetheraq; ingenio supposuere suo.

Quæ laudes maxime præ cæteris Galileo conueniunt, vt alibi palam fecimus. Omitto, quæ Iosephus & Philo de scientijs physicis & cœlestibus dicunt, quæque Berosus in Noe & Abrahamo hoc nomine notat: & quod Patriarcha Iacob per physiologiam se à Labani auaritia liberet & diuitem faciat, vt scriptura testatur: & quod per scientias antiqui patres diuturniorem vitam egerint. Item Deus signa aduentus sui primi posuit in cœlo & in terra. *Adhuc modicum, & mouebo cælum ac terram, & veniet consideratus cunctis gentibus,* dixit in Aggæo. Et nos, ita euenisse, ex eccentricitatum & æquinoctiorum & obliquitatis & apogeorum tunc inceptis mutationibus, & nunc tandem patefactis, probauimus in prophetilibus nostris. Et de futuri aduentus signis, in sole & luna & stellis, clarum est euangelium, Luc. 21. Et quia ad non causas extorquent astronomi veteres ista signa, & vt prophetarat Petrus apostolus, epist. 2. cap. 3. quod viri *illufores, iuxta proprias concupiscentias ambulantes dicent in nouissimis* (cum Aristotelicis & Machiauellitis, *Vbi est promissio aut aduentus eius? Ex quo enim patres dormierunt, omnia sic perseuerant ab initio creatura:* contra hos ego ostendo, non perseuerare sicut ab initio, sed adesse signa in sole & luna & stellis. Quæ & suo tempori proxima esse, per physicum argumentum, ex inferiorum immutatione, S. Gregorius super Luc. 21. recte probauit. Quapropter qui vigilantiam, super cœlestium mutationes & veritates, prohibent, hi volunt, vt dies Dei, sicut fur in nocte, nos comprehendat, sicut cæteros filios tenebrarum, vt S. Paulus, 1. Thess. 5. docuit, & monet, vt vigilemus, nec simus noctis filij. Vigilat autem, qui data signa in sole & luna & stellis contemplatur; non qui sunt sicut Iudæi olim spretis signis de stella Balaam incidentes in lapidem offensionis, vt Augustinus monet. Ergo sicut Apostolis præ cæteris credimus in scriptura, naturæ libro primo, ita David propterea de his dixit: *In omnem terram exiuit sonus eorum; & non sunt loquela, &c.* & Paulus idem de Apostolis repetit, Rom. 5. Concordant enim codices Dei vtrique alter alteri.

Probaturs assertio secunda.

Nondum ab aliquo Philosophorum aut theologorum satis digne, aut certe satis, de cœlorum naturis, ordine, situ, quâritate, motu, & con-

C

figura-

figurationibus, deque vniuersi constructione dictum esse, imo nec exacte dici posse, probatur ex scripturis sacris, ac diuersitate hypothesium inter sapientes Et primo Iob. 38. dicitur: *Nunquid nosti ordinem celi, & pones rationem eius in terra?* Et paulo inferius: *Quis enarrabit calorum rationem?* Deinde Salomon quoque, Eccles. 9. *Mundum, ait, tradidit Deus disputationi eorum, ut non inueniat homo opus, quod operatus est Deus ab initio usque ad finem.* Et cap. 8. eadem ac plura repetit.

Quapropter delirant, qui putant, ab Aristotele constitutam esse veritatem de cœlestibus, & nihil amplius inuestigandum. Aristot. enim in 2. de cœlo, sicuti ab Ægyptijs acceperat, scribit, octo esse sphæras, ad numerando stellatâ; & hanc esse primû mobile, quod moueat 24. horis omnes sphæras planetarum, cōtra ipsarum inclinationem ab ortu in occasum, motu violento, quando ipsę naturali motu feruntur ab occasu ab ortum itineribus paucissimis: nam luna non nisi 12. gradibus ex 360. quos absoluunt omnes sphære per violentiam in motu diario. Deinde in 12. metaphys. non à prima sphæra alias rapi vult, sed quamlibet à sua intelligentia; multiplicatq; tot intelligentias, quod sunt apparentiæ, & motus; nec tamen reddit causas apparentiarum, vt fatentur S. Thomas & Simplicius & alij expositores: & ponit bellum inter Deum & angelos, quippe cum hi moueant contra motum illius, & dum imitari dicuntur contrarium faciunt: similiter inter angelos; nam alius ad ortum, alias ad occasum, alius ad boream, alius ad austrum, contra mouere nituntur: & alios mouentes ponit, & totidem reluctantes, ita vt nedum violentiam cœlo, & etiam in angelis, aut discordiam aut lassitudinem in mouēdo ponat, sed nec, cur sursum aliquando, aliquando deorsum magis moueri astra videantur, nec cur stationarij, veloces, retrogradi & tardi fiant planetæ, nec de mutatione excentricitatum & apogæorum & æquinoctiorum, vllam reddat, aut reddere possit causam, quum cœlum de quinta essentia componat; Nec ergo cur Mars infra solis sphæram descēdere Tychoni acronychius spectetur, nec quomodo nubeculæ in sole, & sydera noua in sphæra stellata, & cometæ supra lunâ possint fieri. Vnde oportet omnino falsam esse eius astronomiam, quæ ista non admittat, sensu & instrumentis certissimis comprobata. Indeque S. Basilius & Ambrosius hæreticos censent eos, qui cœlum de quinta essentia cum Aristotele faciunt, & solem negant esse formaliter calidum, vt infra docebimus, & in nostris quæstionibus pro philo-

philosophia sanctorum demonstrauimus. Omitto, quod solem immediate supra lunam ponit; quod D. Thomas, & sequaces ipsius Aristotelis, docent esse falsum. Aristoteles quoque fatetur, se nescire de cœlestibus quicquam; & fortioribus in hac scientia curam committit inuestigandi; ut patet in 12. Metaphys. quæq; ipse ponit, ea sese à Calippo & Eudoxo accepisse confitetur: nec addidit aliud nisi reuoluentes orbes, qui pugnam inter angelos accumulunt. Omitto impietates, quæ ex quinta essentia & æternitate motus cœli sequuntur. Nam D. Thomas & expositores Christiani hoc facile declarant: & rationibus respondet ille in lect. 10. ubi firmissime æternitatem motus, non problematice, tenuisse illic Aristotelem docet D. Thomas alioquin non datur ipsi Deus: unde & Atheistas nos facit, qui æternitatem motus negamus: Et D. Thomas respondet cōtra. Quare nō satis mirari queo quosdam theologastros, qui metas ingenijs hominum ponunt scripta Aristotelis. Quod neq; Ptolemæus veritatem sit assequutus, docent noua phænomena, de quibus per eius dogmata non potest reddi ratio, nec discordia inter cœlestia tollitur. Omitto errores à Copernico deprehensos in mathematicis, videl. quod fiat motus regularis in sphæra super alieno centro, & alia. Propterea Thebit & rex Alfōlus inuenerūt librationes & nouas sphæras. Copernicus vero & hos deceptos demonstrat, & ad antiquorum Pythagoreorū dogmata recurrit, unde apparentiarum rationes melius redduntur. Galileus vero ultra hæc deprehendit nouos planetas, & systemata, & passionēs cœli ignotas. Quare insaniunt indoctissime, qui putant de cœlestibus satis esse, quæ patet facta sunt ab Aristotele; qui nihil de suo dixit, ut ipsemet fatetur, & alios inuestigare plura iubet: & posteriores incerti adhuc digladiantur.

APPENDIX. Sed dicet quis. Si pro dignitate & veritate dari de cœlestibus doctrina nequit, ut Iob ait: ergo melius est quiescere, quam ultra frustra inquirere. Verum dico, sed inquisitio hæc vltior non facit hominem hæreticum, uti volunt, sed vanū fortasse. At quod non sit vana vltior inuestigatio, docet naturale desiderium semper plura discendi. Item S. Ber. in 4. & 5. de considerat. ad Eugenium: *Quamuis, inquit, quid sit Deus non inueniatur, tamē fructuosissime semper queritur.* Studium autē in rebus cœlestibus & propter Deū, quē semper inuestigare iubemur. Nā etsi perfecte Deū non atrectamus, ut ait Paul. ad Athen. quē quærere debemus, tamē semper aliquid plus inuenimus, unde paulatim deificamur. Et præstat (ait

Aristot. in 1. de anima,) pauca de magnis rebus scire probabiliter, quam multa de paruis demonstratiue. Vnde plura inuenire Ægyptij post Chaldaeos in cælestibus; plura postmodum Græci; & nunc plura Germani & Itali. Indeque stupere est, quantas pandat Galileus scenas, in quibus Deus sapientiz & potentiz & amoris sui diuitias repræsentat. Et S. Leo, Antonius, Bern. Chrysost. & alij dicunt, mundum esse codicem Dei, cui oporteat nos insudare. Vnde in quodam sermone Bernardus, quibus non datur gratia inquirendi Deum in supernaturalibus, ijs inquirendū eum esse docet in naturalibus: ex his enim ad illa erigimur. Idem probat luculenter Richardus de S. Victore in libris Benjamin, serm. de contemplatione. Ratio etiam id suadet. Si enim propter sui gloriā ista creauit Deus, ut ait Salomon, vult profecto nos ea admirari, laudareque & celebrare ex his autorem Deum: sicut pictor & poeta sapiens suas ipsorum picturas & carmina legi volunt, & artis excellentiam inde agnoscere, artificemque laudari. Adde quod in his animi diuinitas ostenditur magis, & acquiritur, ut dictum est. Non ergo vana inquisitio. Quapropter inuidi sunt, aut ingenio & fide in Deum exigui, qui putant in Aristotele & alijs philosophis antiquis esse quiescendum, nec ultra quærendum, præsertim post euangelij lucem & noui orbis ac stellarum inuentionem, qua præsci caruerunt sicut & luce fidei; quæ perficit in nobis naturam supra ethnicos, non deprimit sub eorum iugum; eum eorum philosophia sit catechismus, & nostra sit perfecta doctrina, teste Cyrillo: vnde in mundo, qui est liber Dei & sapientia, melius legere poterimus, si gratiam, quæ est in nobis, non negligamus: & hoc dico cæteris paribus. Non enim rusticum ingenium Christiani adæquamus ingenio Platonis; sed ingenia nasci, quale fuit in Platone & alijs, ostendimus; quæ post euangelium plus proficere in scientijs valēt quam Plato & alij. Et hoc Plato in Hippia etiam dixit, quod recentiores non cedant præcis, nisi ob inuidiam viuorum, & venerationem mortuorum. At neque desistendum, iterum probatur ex eo, quod Deus bonus est quærenti se, ut ait Hieremias: & semper noua reuelat, ut visum est supra: & dixit S. Bernardo; dum ista retines, aliud non accipies.

Non ergo frustra semper quærimus. Et S. Leo ait: Qui putat se inuenisse, non reperit quæsitā, sed in inquisitione defecit circa diuina.

(.)

Proba-

Probatur assertio tertia.

QUod autem physiologiæ & astronomiæ metam nec Christus nec Moyses posuerint, postquam vidimus quod priſci philoſophi id non præſtiterint, nunc facile declaramus. Nam in euangelio Christus nunquam de phyſicis & aſtronomiſis diſputaſſe legitur, ſed de moralibus, & promiſſionibus vitæ æternæ: cuius viam exemplo & doctrina & ſanguine patefecit. Profecto etiam ſuperfluum id fuiſſet. Si enim in origine mundi tradidit Deus mundum diſputationi hominum, vt operarentur & cognoscerent Deum per ea quæ facta ſunt; & vt hoc poſſimus, mentem rationalem nobis infudit, & vias inueſtigandi quinque ſenſoria patefecit illi quaſi fenestraſ, vt docet Petrus apoſtolus apud Sanctum Clemen-tem, per quas mundum, Dei ſtatutam, aſpiceret & quæ in ea ſunt admiraretur, & artificem Deum quæreret, quod & Chryſoſtomus ſuper Pſalm. 147. & alibi ſæpe declarat, naturalia autem per originale peccatum non amiſerimus, vt theologi omnes conteſtantur; ergo ſuperfluum fuiſſet, cum qui venit redimere nos à peccatis, docere iterum, quæ per nos diſcere debemus & poſſumus. Vnde nec apoſtoliſ ita docenda mandauit, ſed baptizare & docere, quæ ipſe fecerat & docuerat, Matt. vltimo, & probare per miracula & martyrium, Marc. vltimo. Vnde Bernardus in ſermone de Petro & Paulo ait: *Non docuerunt apoſtoli piſcatoriam artem, aut ſcenografi-
am, neque aliquid huiusmodi; non Platonem legere, non Ariſtotelis verſutias in-
uerſare, &c. ſed viuere me docuerunt, &c.* Item S. Clemens in 1. recognit. in-
troducitur Barnabam interrogatum à philoſopho Romano, cur exiguus
culex ſex pedibus à natura donatus ſit, elephas autem tam magnus quatu-
or tantum; reſpondiſſe ſe à Chriſto in mandatis habere doctrinam regni
cœlorum non autem phyſicarum rerum quæ naturaliter inueſtigari poſ-
ſunt. Nec reprobarunt apoſtoli philoſophiam, cum Chriſtus potius cõ-
mendet Pharifæos, quod ex cœli facie de pluuijs & ſerenitate prognosti-
carentur; licet condemnent, quod tempus Meſſiæ ex ſcripturis non agno-
ſcerent eodem modo; vt etiam conqueritur Ieremiæ 10.

Quod autem nec Moyses præſcripſerit fines in ſcientijs humanis, nec Deus physiologiam per eum docuerit aut aſtronomiam, palàm eſt. Quo-
niam Salomon ait, Deum tradidiſſe mundum diſputationi hominum; &

ipse inuestigauit diligenter de omnibus rebus, naturam inspectando, nō saltem Moyſis codicem. Qui Moyſes de cœli & terræ & cunctarum rerum creatione & ornatu dixit aliqua ſummatim, quatenus legislatori, non phyſiologo, deſeruirent. Vt enim oſtēderet eūdem Deum, qui ſibi legem dederat, creatorem & gubernatorem mundi, à creatione incipit, & per gubernationem incedit, & ad particularem gubernandi modum per legē ſibi datam deuenit. Idem probatur ex omnium patrum teſtimonio: qui inſuper addunt Moyſen populari ſtylo uſum, non philoſophico; & potius iuxta ſenſum plebis, quam iuxta philoſophicum intellectum. Vnde cum eſſet mirificus in omni ſcientia, diuina & humana, imbutus omni ſapientia Ægyptiorum, vt dicitur Act. 7. & Philo ac Ioſēphus probāt, ſic populo ſatiſfecit, vt tamē philoſophis ſatiſfeceret. Namque omnia non ſolum ex verbis, ſed ex factis, intelligenda dedit eis, qui myſtice intelligūt: vt patet in conſtructione tabernaculi ad inſtar cœleſtium, & de candelabro ubi ſeptem planetæ, & de veſtibus Aaronis ubi totus orbis terrarū & magna lia parentum figurata erant, vt dicit Salomon Sapient. 18. & probat Paulus ad Hebræos, & Rabbinī. Quapropter Auguſtinus & Chryſoſtomus docent, Moyſen angelorum creationem tacuiſſe, quod rudes populi non potuerint intelligere res incorporeas; ac, cum proni eſſent ad idololatriam; ne illos adorarent: interim, cum dixit faciendo cœlum, *ſiat lux*, de angelis intelligi poſſe apud ſapientes: Item nec de materia plebi mentionem eū feciſſe, ſed aquæ & terræ nomine apud doctos intelligi poſſe. Item poſuit ſex dies Moyſes in creatione qui Auguſtino non ſunt phyſici, ſicut ceteris patribus, ſed angelici. Item D. Thomas in q. 68. p. p. docet, nec de aëre mentionem feciſſe Moyſen, quoniam populo rudi nihil ignotum proponere voluerit: eſt autē ignotum populo, an aër ſit corpus, quoniam inuiſibilis, ſed per tenebras ſuper faciem abyſſi inſinuari. Sic omnes patres, textum Moyſis ad philoſophiam trahentes, pari conſenſu excuſant eius modū loquendi ex populi in capacitate. Vnde Anaſtaſius epīſcopus, ad ſenſuum allegoriam magis inſpexiſſe Moyſen, in ſuis allegorijs ſuper Moyſen oſtendit. Tandem Chryſoſtomus, huius prudentiæ Moſaicæ præco maximus, cum allegoriarum ſit fere hoſtis, & ad literalem ſenſum fere omnia reducat, & moralem; tamen in hoc libro fatetur, Moyſen in cunctis fere verbis rudi populo ſermonem artemperaviſſe; & præcipue, quando Moyſes ait, Deū feciſſe duo luminaria magna, quum enim luna

ſtellis

stellis multis terraq; sit minor, dicitur luminare maius propter effectum erga nos, & quia ad sensum maior apparet. Et D. Thomas in q. 70. art. 1. ostendit, Moysen sequutum esse sensum heic vulgarem in loquendo, sicuti in cæteris, non autem rationem; ratio enim lunam minorem facit & idē dicit in stellarum & cœli motus & quoniam motus luminarium sit sensui obuius non autem sphærarum, non dixisse de his quod moueantur, quod dicendum fuerat, si vera est Aristotelis sententia. Vide resp. ad 3. & ad 5. Quamobrem qui vellet condemnare astronomos, quod ponant lunam plurimis stellis minorem, & tertiam telluris partem fere, & lucere lumine non propterea quod Moyses vocet eam luminare magnum, is ridiculus esset, & ignoranter impius, vt mox declarabimus in assertione quinta.

Probatur assertio quarta.

Quoniam omnis hominum secta, aut lex, quę naturalium rerum inuestigationem suis vetat sequacibus, falsitatis nomine suspecta haberi debet. Cū enim veritas veritati non contradicat, vt habetur in cōcilio Lateranensi sub Leonæ X. & alibi, nec liber sapientiæ Dei creantis libro sapientiæ Dei reuelantis; qui timet à naturalibus contradictionem, proprię falsitatis est cōsciūs. Propterea enim omnes fatemur, Machometanis ob id scientias esse prohibitas. Nā quando Mauri philosophabantur, plurimi eorū, detecta fraude, cōtra fidem Machometanā scripserunt, vt Auerroes, Auicenna, Alfarabius, Haly, Albenragel, Albumasar, & alij philosophi & astronomi, vt in Antimachiauellismo ostendimus. Propterea quidam rex Maurorū, vt Boterus narrat, scientias suis prohibuit. idemq; seruāt reges Turcarū. Item apud gentiles cautū lege erat, ne de dijs inuestigatio curiosa fieret. Idcircoque Plato in Timæo admonet, de dijs sic loquendum, vt legislatores & dii volunt; cum tamen eius tessei a vnum modo Deum vellet. Et Chrysostomus, super epistolā ad Romanos, condemnat Socratem, quod cū deorū falsitatem nosset, tamen moriens dixerit, Gallū debemus. Æsculapio: de quo Plato in Phædone. Item Athenienses Anaxagorā & Socratem & Aristotelem & alios philosophos persecuti sunt ad necem, quoniā de dijs inquirere, quod lex vetarat, ausi fuere. Eos veritatē de Deo agnouisse, apostolus testatur, & Cicero, & Caro apud Lucanū, & alij multi. Igitur qui volunt, lege Christiana vetari veras scientias, & studia, & inquisitionem rerum physicarum ac cœlestium; hi vel male sentiunt de Chri-

Christianismo, vel, ut alij male suspicentur, sunt causa. Porro si veraciter lex Christiana omnibus est plenissima veritatibus, nullius mendacij particeps; non modo à contemplantibus nihil metuit, sed testimonium ab eis inuenit. Hoc diuus Thom. in 1. contra gentiles, & in opusc. contra impugnantes religionem, contra eos qui philosophiam & alias scientias in monachis damnabant, dicere videtur. Idem probat ratione in 1. q. 1. & iterum ex autoritate Salomonis, Prouerb. 9. quod *sapientia*, id est, theologia, *mittat ancillas suas*, id est, scientias, *ut vocarent ad arcem &c.* Non ergo fugat scientias, sed utitur eis ad conuocandos homines in regnum cœlorum; quoniam sibi sunt ancillæ, & veraciter seruiunt, non contradicunt. Nam quæ contradicunt, scientiæ non sunt, sed phantasiæ philosophorum vanorum, ut docemur ex concilio Lateranensi, & in Niceno 2. & in articulis Lutetiz damnatis. Item quod iubeat, non vetet scientias, iterum probatur ex eo quod Christus, 1. Cor. 3. est Dei virtus & Dei sapientia. Ut autem dicitur Eccles. 1. Omnis sapientia à domino Deo est, & radix sapientiæ verbum Dei. Qui ergo Christiani sunt, iidem sunt sapientes & rationales. Verbum enim Dei est ratio summa, à qua dicimur rationales per participationem. Et tales nos Christus esse vult, opere & veritate sibi persimilimos. Quamobrem qui generaliter dicunt, non esse plus sapientum, nec queritandum in ratiocinio, nisi quæ ab alijs hominibus habemus, ij Christiani quodammodo non sunt, & Christo contradicunt, eiusque similitudinem nobis minuunt. Terminant enim opera sapientiæ Dei intra pugillum cerebri vnius hominis; & ingenio humano, non Christo, captiuant intellectum, ut vult Paulus, qui omnes tyrannos & sapientes huius mundi & omnem intellectum subijcit Christo, 2. Corint. 10. In cuius compedes nostros pedes inijcit Ecclesiasticus, & in torquem collum. Qui autem in Aristotelis aut Ptolomæi aut alterius compedes nos includunt, ut Auerroistæ, à quo non est innoxius Antonius Mirandulanus; putantes, meliora ingenia Deum non amplius facere, aut eorum dictis nos ligant, & scripturarum sensum ad eorum dicta torquent, & non ex rerum natura, qui est liber Dei, Dei scripturam longe melius declarans; hi Christiani vere non sunt. Latissima est sapientia Dei, non coarctata ingenio vntus hominis: & quanto plus queritur, tanto plus inuenitur in easimo agnoscitur quod nihil sciamus, cum tot tantaque ignorare didicerimus. Et hanc scientiam Salomon in Eccles. vidit, & apostolus commendat, &

Socra-

Socrates in se intellexit. Nec, qui putant se scire, quoniam Aristotelem sciunt, aut aliqua noua de mundo, Dei libro, vt Galilæus, hi sciunt, quomodo oporteat eos scire; nec vere sapientes sunt, nisi sciant, longe plurima sese ignorare, nec ab inuestigatione, quasi sciuerimus, desistendum; vt S. Leo monet, & Ecclesiasticus c. 42. & 43. Quasi enim scintilla est quod scimus. Legitur ergo sapientia in toto Dei codice, qui est mundus: & semper plus inuenitur. Ad illum igitur, non ad hominum codicillos, nos remittunt scriptores sacri. Vt imur tantum doctrinis gentilium, quatenus rationales sunt à ratione prima Christo. Et quamuis illi supernaturalibus non credant, non propterea in naturalibus non sunt participes Christi. Et ad circo auferendum ab eis, si quid boni dicunt; (ait August. 2. de doct. Christi.) tanquam ab iniustis possessoribus; qui cum veritatem cognouissent, non honorificauerunt; ideoque metuerunt fidem non accipere supernaturalem. Agnoscimus tamen in eis quod Christi est: sed nostrates præferimus. Nam gratia perficit naturam, etiam in naturalibus, vt docent patres, & D. Thom. 2. 2. Ergo habiliores sunt Christiani ad veritates inuestigandas, quam ethnici, si cætera sunt paria. Iniuriam itaque Christo facit, qui ethnico se subijcit. *Sub omni ligno frond. so prosternebaris meretrix*, dicit Propheta. Hoc Hieronymus intellexit de his, qui sapientiæ secularium se prosternaunt. Propterea in epist. ad Pammachium, ex figura testamenti veteris, *Si amaueris*, inquit, *mulcerem alienigenam, hoc est, scientiam secularem gentilium, refeca cius capillos, & ungues lama, &c.* Et hunc modum in Concilio Lateranen. docemur. Et in quæstione nostra, vtrum expediat nouam cudere philosophiam, ostendimus, quod hoc tempore, quando superbit ancilla supra dominam theologiam, explodenda sit sicut Agar. Et quia filij Israel ex parte Iudaice, & ex parte loquuntur Azotice. Abijciendæ sunt, vt iubet Esdras, vxores alienigenæ, & capiendæ de filiis Iuda, hoc est, de doctrinis sanctorum; & de mundo, Dei codice, sunt reficiendæ scientiæ, vt nos fecimus, & Galilæus facere non cessat. S. Thomas etiam 1. quæst. 1. ait, quod gentiles tanquam testes contra seipsos, non tanquam iudices, nec vt testes contra nos, citentur in scholis theologorum. Mirum igitur, quod pro magistris habentur, (vt Bembus stupet.) etiam theologorum. Absit hoc.

Ergo qui vetant Christianis philosophiam, quid sit Christianum esse, non intelligunt; & sunt similes Iuliano Imperatori, qui ex fide apostatauit

D

tauit

rauit, & interdixit Christianis omnes scientias; ut suis ancillis destituta theologia, non posset vocare homines ad moenia ciuitatis Dei. Et hoc etiam D. Thomas in eodem libello considerat. Quid nunc vocaret eos qui prohibent nos philosophari in libro Christi, qui est mundus, cum Iulianistas faciat eos, qui monachis in libris secularium legere prohibitum esse volebant? Exculationē non habent à scriptura Dei. Non enim illud, *Notite sapere plus quā oportet, & Qui videtur sibi sapiens esse, stultus fit*, est contra nos, sed pro nobis. Non equidē studium vetat philosophandi sed nō philosophandi ultra, quasi omnia sciuerimus, & sapientiā ex proprio arbitratu supra reuelatā doctrinam se erigentem, & metientē suo modulo diuina dogmata, ut faciunt gentiles & hæretici & qui ponunt scripturarum lucernam sub modio Aristotelico. Vnde in libro Iob, contra prudentiam humanam multa dicuntur, & in Isaia contra Astrologiam. Constat autem, prudentiam esse diuinissimam virtutem, & astrologiam scientiam vtilissimam, ut Hieronymus docet in prologo bibliorum. Ergo prohibetur prudentia humana, quando supra diuinam exaltatur Machiauellistice; & quando purat, se proprio studio assequi posse, quod supra naturam est, & non postulat à Deo: similiter & astrologia, quæ supra prophetas in Babylone se erigebat, & præsumebat futura contingentia certo prænuntiare; non autem quæ prophetis subiicitur, & sapit ad sobrietatem coniecturaliter de futuris. Et sic dicito de scientijs alijs.

APPENDIX. Ad gloriam Christianæ religionis nō modo spectat, permittere studium inueniendi nouas scientias, veteresq; renouandi, ita ut non indigeamus vngues & capillos alienigenarum rescare, sed etiam spectat facere, ne semper Machiauellus & Iulianus insultent nobis, quod Christi, sapientiæ Dei spectatores cum simus, tamen scientias à gentilibus per nos damnatas mendicamus, quasi faciendo illos nobis meliores. Cui argumento supra ex Augustino respondimus; & prolixius in Antimachiauellismo, vbi etiam subiecimus, quod approbatio scientiarum in Christianismo sit vineulum magnum inter alia, quæ me retinent in ecclesia Dei: credo quod & alios: cur illud nunc rumpamus.

(:.)

Proba-

Probatum assertio quinta.

Si ergo libertas Philosophandi plus viget in Christianismo, quam in cæteris nationibus, ut probatum est; quicunque philosophantibus leges & metas præscribit ex proprio arbitratu, tãquam ex S. Scripturæ decretis, non aliter sentiendum docens ac ipse sentit, & scripturas vni tantum sensui sui ipsius aut alterius philosophi subijcit & coarctat; is non modo irrationabiliter & perniciosè, sed etiam impie se habet: quippe quia scripturas sanctas ludibrio philosophorum & irrisionibus gentilium ac hæreticorum exponit; quibus etiam aditum ad fidem præcludit, nec vocat ad arcem, sed euocat ab arce fidei; infideles; & spiritui sancto simul iniuriam facit. Cuius sermo cum sit prægnantissimus & fecundissimus, (teste Augustino de doct. Christiana, & Chrysostomo super psalmos, Ambrosio & Origene in omnibus operibus ipsorum, & Gregor. 15. moral.) redditur hac de causa sterilissimus. Fecundissimus autem est non solum in sensu mystico, sed etiam in litterali, ut August. docet in 1. de trinit. & D. Thomas in 1. q. 1. art. 10. & Caietanus Cardinalis ibidem. Patitur enim omnes sensus & expositiones, quæ alijs scripturæ textibus non contradicunt directe vel indirecte, ut habetur in q. 32. art. 4.

Huiusmodi præterea multiplicis expositionis eam reddit causam D. Thom. opusc. 10. q. 18. quam pridem dixerat Augustinus 1. super. Gen. ad lit. *Multis, inquit, exitibus sacra scriptura verba exponuntur, ut se ab irrisione cohibeant inflati literis secularibus.* In lib. vero de trinit. ut varijs vijs: cauillæ hæreticorum eludantur, idem fieri docet. Item D. Thomas in eiusdem opuscul. proœmio: *Hoc in principio protestor, quod plures horum articulorum ad fidei doctrinam non pertinent, sed magis ad philosophorum dogmata. Multum autem nocet talia, quæ ad pietatis doctrinam non spectant, asserere vel negare, quasi pertinentia ad sacram doctrinam. Dicit enim Augustinus in 5. Confess. Cum audio Christianum aliquem ista (scilicet quæ philosophi de cælo & stellis & de solis lunaq; motibus dixerunt) nescientem, & aliud pro alio sentientem, patienter inuacor opinantem hominem: nec illi obesse video, quum de te, Domine creator omnium, non credas indigna, si forte situs & habitus creatura ignoret: obest autem, si hac ad pietatis doctrinam pertinere arbitretur, & pertinacius affirmare audeat, quod ignorat. Quod autem obis manifeste,* (subsequitur D. Thom.) *mani-*

festat idem Augustinus 1. super Genes. ad litteram. Turpe est, inquit, nimis, & perniciosum, ac maxime cauendum, ut ne Christianum de his rebus, quasi secundum Christianas literas loquentem, ita delirare quilibet infidelis audiat, &, quemadmodum dicitur, toto cælo aberrare conspiciens, risum tenere vix possit. Et non tam molestum est, quod errans homo videatur, sed quod auctores nostri talia sensisse creduntur ab eis, qui foris sunt, & cum magno eorum exitio de quorum salute satagimus, tanquam indocti reprehenduntur. Vnde mihi videtur tutius esse, ut hac qua philosophi communes senserunt & nostra fide non repugnant, neque esse asserenda existimemus, ut dogmata fidei, licet aliquando sub nomine philosophorum introducantur, neque sic esse neganda tanquam fidei contraria, ne sapientibus huius mundi contemnendi doctrinam fidei occasio præbeatur. Hæc D. Thomas cum S. Augustino. Ex quibus patet, quam imperite, & contra patrum decreta, recentiores quidam Aristotelismum, quasi de fide esset, defendant, propterea quod D. Thomas Aristotelem exposuerit; quum hic omnino contrarium doceat, ut in responsi, etiam ad argumenta plenius videbimus. Ergo Vlysses Albergettus de his est, volens lunam proprio lucere lumine, quia scriptura dicat, *luna non dabit lumen suum*, faciens vim in ly suum; quod multas tamen paritur expositiones. Sed quid mirum, quando & ipse Augustinus & alij patres sic errauerunt, non in vniuersali quam docuerunt, sed in particulari huius syllogismi propositione deficientes. Estantius Firmianus enim prius in lib. 3. cap. 25. & Augustinus in 16. de ciuit. Dei constanter affirmant, antipodas non existare, quia illi homines ex Adami non venerint origine, quod est contra scripturam, facientem ex vno omne genus hominum: Addunt & rationes physicas. Procopius Gazæus anno Domini 500. contexuit catenam expositionum super S. Scripturas ex omni patrum monumentis; & probat, antipodas non existare. Et ex eorum dictis & autoritatibus sacre Scripturæ S. Ephrem in toto altero hemisphærio, à Columbo inuento, paradysum terrestrem ponit. Et quidem pro hæreticis habetur apud patres quosdam, qui antipodas ponunt: Nihilominus eorū assertio contraria veritati per nauigantes panditur. Vnde si vere contrarium scripturis Dei est, existare antipodas, ut illi dixerunt, aut paradysum terrestrem illic esse aut inferos & purgatorium, ut Danthes, Isidorus & alij opinati sunt; sequitur, quod veritas iam propalata per columbum, sit contraria scripturis Dei aut dissona. Præterea idem Procopius & alij putabant, terram esse super aquas fundatam & ei innata-

innatare, quod olim Xenophanes philosophus dixerat: quā opinionem probant è scripturis, dicente David: *Qui firmavit terram super aquas*, in Pl. 135. & in Pl. 123. *Super maria fundavit eam*. Nihilominus nunc pensilis apparet in medio mundi, seipsam sustentans & aquas, & non ab aquis sustentata deorsum, ut ipsi credebant. Neque enim datur deorsum secundum naturam, nisi centrum, secundum cuiusque systematis conseruationem, contendentibus partibus ad centrum, ut vnio totius & conseruatio celebretur: vnde etiam partes solis ponderant ad centrum solis, & partes lunę ad centrum lunę; Quod anxie torset Ambrosium, ne motus cœli sit cōpositus ex eleuatione aut depressione, vnde inclinabat ad quietem eius cum Chrylostomo & alijs patribus. Quæ tamen argumēta in mathematicis parui sunt momenti. Vide, quam perniciosum sit ista affirmare, quasi sint de fide. Philastrius episcopus quædam de fide esse pronunciat, quæ sunt contraria fidei; ut, quod tantus sit numerus annorum mundi, quantus ab ipso ponitur; & quod, quando Deus inspirauit Adamo spiraculum vitæ, non dederit ei animam, sed spiritum sanctum; & tamen à catholicis & hæreticis irridetur in vtroque asserto. Cautior fuit Beda, quod hydropisis sit morbus, ex vitio vesicæ natus; & D. Thomas, quod sub æquatore non possint habitare homines, Aristotelis autoritate motus, quamuis Albertus & Auicenna contrarium senserint: nam non quasi de fide ista protulerunt, cum posset allegare D. Thomas gladium flammeum; & nūc geographia & medicina redarguit eos, sed absque periculo fidei. Fœdus errarunt, qui zonam torridam esse gladium flammeum angeli custodiētis viam paradisi docent; cum iam nihil impeditenti viatoribus & nauigantibus zonam illam asferre compertum sit. Quid dicent Ethnici & Machometistæ, quando ista, tanquam ex scripturis nobis posita, audiūt? Nos possemus in Machometum retorquere, quod sub ista terra ponat alias septem terras, & bouem, & piscem, cuius caput in oriente, & cauda in occasu, sustinentes has tellures. Sed leuis est consolatio, aliorum errorem pandere, quando & vbi & nos etiam erramus.

Quas ob res si Galileus vicerit, non modicam irrisiōem comparabūt Romanæ fidei nostri theologi apud hæreticos, quum iam omnes hanc doctrinam & telescopium auide amplexati sint in Germania, Gallia, Anglia, Polonia, Dania, Suecia, &c.. Si autem falsa sit Galilei sententia, nil incommodabit theologicæ doctrinæ. Non enim omne falsum est contra

fidem in ecclesia militanti, quemadmodum fortassis est in triumphanti. Alioquin errores in physiologia sanctorum, deprehensi, eos hereticos esse probarent. Item si falsitas inuenietur, non perdurabit. Quapropter arbitror, non debere hunc philosophandi modum verari; tum quia auidius ab hæreticis amplexabitur, & nos irridebimur scimus, quanto opere conquesti sint Ultramontani ob determinationes quasdam in Concilio Tridentino factas: Quid facient, cum contra phylicos & astronomos nos insurgere audient? Nonne statim acclamabunt, quod naturæ, nedum scripturæ, vim inferamus. Scit hæc Cardinalis Bellarminus, Tum quia Augustinus & Thomas sentiunt, vt probatum est, permitti debere, sicut permittitur, dicere, cœlum esse de quinta essentia, & dies à planetarum dominijs nominari, vt notat D. Thomas in opusc. 10. art. 39. sicut in procœmio definierat.

Probatur assertio sexta.

Sexta assertio non indiget alia probatione. Palam enim est, quod nisi euidenter directe vel indirecte repugnet scripturis sacris, aut decretis Ecclesiasticis, non sit falsitas contra doctrinam catholicam, & vt D. Thomas & Augustinus in assertione 4. allegata dixerunt, in his retinendis sit assensus, & non temere pronunciandum intra Ecclesiam. Ex dictis patet, quod doctores theologi multos errores amplexi sint ex philosophia gentili, vt illud de terra super aquas ex Xenophane; & quod antipodes nō exstēt, & sol per boreales terræ partes noctu feratur & propter montes nō videatur, vt Aristot. 2. met. testatur; & quod sub zona torrida non sit habitatio; & quod paradysus terrestris sit in insulis fortunatis, aut in oriente apud Chineses, aut prope lunam; & alia huiusmodi: nec tamen sint hæretici post detectam falsitatem. Et falsitas in Galileo deprehendi non potest. quoniā ex obseruationibus sensatis in libro mundano præcedit, non ex opinione: neque loquitur tanquam de fide, vt deprehensus ipse irrideri & cum eo scriptura possit. Sed hæc in solutione argumentorum, vbi, quam perniciofa magis ex Aristotele recepta sint, etiam docebimus, absque fidei incommodatione.

(.)

Hypo-

Hypothesis tertia.

HÆc oportet scire pro fundamentis, quicumque iudex esse velit in hac causa. Et quoniam de scripturæ sanctæ physiologia controuersia est præsens, qui iudex esse cupit, debet, vt ex prædictis habetur, modum exponendi scripturarum sanctarum sensus mysticos & litterales omnes calere, secundum sanctorum patrum expositionem & naturæ codicem, per omnes scientias, præcipue physicas, & mathematicas obseruationes. Siquidem scriptura, quæ est liber Dei, sacro libro Dei, qui est natura, non contradicit. Hunc autem per oculatissimum hominem, per omnes scientias versatum, oportet legi, vt vtriusq; libri concordias apparentes, & discordias latentes, examinare possit; Nec, prout Aristoteles aut alius decernit, interpretari vtrumque, sed omnium philosophorum dogmata scire, & sicut legimus, in vtroq; libro Dei, proprijs sensibus & patrum spiritu & ecclesiæ sanctæ fecundissimo intellectu exponere debemus, ab omni inuidia & passione alieni, quæ iudicium obnubilant & torquent: ne simus de illorum iudiciū numero, quos Horatius figillat, de contemporaneo propterea male sentiente:

Aut quia nil rectum, nisi quod placuit sibi, ducunt;

Aut quia turpe putant, parere minoribus, & quæ

Imberbes didicere, senes perdenda fateri.

Et S. Hieronymus in epist. ad Magnum, cū declarasset, omnium philosophorum disciplinis fuisse adornatos scriptores sanctos, addidit: *Quæso vt suadeas eis, (qui super prædictis eum reprehendebant) ne vescentium dentibus inuideat edentulus, aut oculos caprearum talpa contemnat.* Nō enim nisi ex inuidia, quod talia ipsi ignorent aut scire desperent, aut iterum fieri discipuli verecundentur quum nunc vocentur magistri, sublimioribus incommodos modernis ingenijs sese efficiunt.

Conclusio huius capituli tertij.

ERgo probatum est, quod nec zelus Dei sine scientia, vt dicebat Bernardus, nec scientia sine zelo Dei possit de his iudicare: ac quæ sint scienda; & quo pacto zelandum pro Deo, non pro homine, præ oculis habenda.

habendo illud Num. 11. vbi Iosue, dum zelatur pro Moyse ideoque ægre fert quod alij in castris prophetarent, audiuit, *Quis det, vt vniversus populus prophetet, & det illi dominus spiritum suum.* Quod nunc diceret longe magis de se D. Thomas. Vnde magis erubescamus, quod pro Aristotele, non pro Moyse, aut pro D. Thoma crasse zelantes, nostros Christianos præ gentilibus philosophari prohibemus.

CAPVT IV.

Respondetur ad argumenta, contra Galileum capite primo proposita.

Ad primum.

AD primum ergo contra Galileum, respondebamus in quaestione præcedenti vbi examinauimus, an liceat nouam cudere philosophiam, & Peripatecismum autoritate spoliare. Nunc autem breuiter dicimus, hæreticum esse assertum, quod theologia fundetur in Aristotelismo, aut quod indigeat philosophorum doctrinis ad sui probationem ex parte sui; sed tantum ex parte nostri Aristotelem allegari; non vt sit iudex in theologia, neque testis contra nos, sed testis contra gentiles suos & alios sophistas, & quando vt testis eorum quæ in mundo vidit, non vt opinatur, adfertur; quod probatum est in secunda hypothesi ex D. Thomæ 1. q. 1. & 1. contra gentiles. & opusc. 10. Et quando D. Thomas videbatur esse nimius, contra proprium præceptum, in allegando Aristotele, dum theologiam scribit, reprehenditur de hoc in articulis Parisiensibus. Poteest tamen excusari non inepte, vt nos excusauimus in quaestione prædicta. Item si quis condemnat Galileum, quia Aristoteli aduersetur, condemnabit prius Augustinum, Ambrosium, Basilium, Eusebium, Origenem, Chrysostomum, Iustinum, & alios sanctos Ecclesiæque doctores, qui Aristotelem non modo in metaphysicis sed & in physicis dogmatibus fere cunctis condemnarunt, & Platoni potius aut Stoicis fauerunt; vt patet legentibus. Imo S. Iustinus, cognomento philosophus & martyr librum scripsit, ad titulum contra Aristotelem. Quapropter nesciunt, quid dicant, & impie errant, (vt probatum est in assertionem quinta hypotheseos secundæ,) qui

qui putant, Aristotelis ruinam in theologiam vel tantillum redundare. Nos autem & contrarium probauimus. Nisi enim eius autoritas euertatur, adhuc nos infestabunt hæreses eius, videlicet 1. quod motus sit æternus, cum alioqui non esset Deus; quod Aristotelem firmiter tenuisse lib. 8. physicorum, & 12. metaphysicæ. D. Thomas ibi, lect. 10. testatur, contraque ipsum pugnat, nedum Iustinus, & patres alij: Item 2. quod anima sit immortalis, vel vn tantum immortalis in cunctis hominibus: 3. quod Deus inferiora non respiciat: 4. quod contra Angelos moueat: 5. quod post mortem non sit pœna nec præmium: 6. quod inferi sint fabula: 7. quod Deus agat de necessitate: 8. quod fortuna rescindat seriem prouidentiae: & alia multa, quæ dicit contra fidem, etiam testè D. Thomæ, nedum Auerroc, & Alexandro, & cæteris Græcis atque Arabibus. Proptereaque à S. Vincentio, & Domino Serafino de firmo, in expositione apocalypseos, vocatur Aristoteles phiala iræ Dei super aquas sapientiæ effusa à tertio angelo. Et Origenes dicit Aristotelem Epicuro peiorem & impium magis, in lib. contra Celsum. Vide etiã quæ & quanta contra eum testentur Augustinus, Ambrosius & Iustinus, qui exponunt Aristotelem in suo sensu. Quapropter miror, quomodo sciolæ fundari theologiam putent in Aristotele, & hoc S. Thomæ impingant etiam nostri fratres aliqui, ex hoc ipsum laudantes, sicut imposuerunt olim Theologi Parisienses, eum ex hoc reprehendentes; cuius contrarium D. Thomas profitetur & testatur. Cur autem Aristotelem exposuerit, & eo vsus fuerit in bonum fidei, faciendo de veneno theriacam, in articulo præcedenti dictum est.

Galileus autem fidei fundamentis inhæret; & de naturalibus loquitur sobrie, sicut testis observationum, non sicut opinator, ut facit Aristoteles de cerebro suo. Quare propter hoc laudandus est. Infirmatio enim infidelium dogmatum & mendaciorum gentilium, est roboratio Christianismi, non euersio theologiæ. Et hoc esse vnum ex his, quæ iudicem scire decet, præfati sumus. Quod autem hæreses ex Aristotelismo prodierint, ex Nicephoro & cæteris historicis ecclesiasticis nos alibi ostendimus; ut &, quomodo Aristoteles Auerroista sit officina Machiæuellismi, & philosophia, quæ sumitur ex mundo Dei libro, ancilletur theologiæ & contestetur, non quæ ex opinante Aristotele aut quouis alio.

E

Adse-

Ad secundum.

AD 2 respondeo, negando quod Galilei dogmata scholasticis omnibus atque patribus aduerfentur. Nam et si aliquibus eorum non consonat ad litteram, consonant tamen secundum intentionem. Ipsi enim veritatem sibi anteponendam esse voluerunt; nec de Philosophicis tanquam testes, sed tanquam opinatores & recitatores loquuntur. Unde testes illis præferri debent: sicut Christophorus Columbus nunc præfertur Lactantio, Procopio, Ephremo, alijsq; sanctis doctoribus; & Magellanes S. Thomæ, & Anton. & alijs.

In hoc ego insuper ostendam, *primo* quod theologi quidam amplexati sint Philosophorum dogmata magis pugnantia cum scripturis & sanctis doctoribus, quam sunt dogmata Galilei: *secundo*, quod plerique ex patribus & scholasticis cum Galileo sentiant: *tertio* & scripturam illius magis fauere, quam eius aduersarijs.

Primum probatur. Nam cælum non esse quintam essentiam, sed elementis aut igne solo constitutum, præsertim sydera, omnes philosophi olim docuerunt, & sancti, Augustinus, Ambrosius, Basilus, Iustinus, Cyrillus, Chrysostomus, Theodoretus; Bernardus in sermone. *Mulier amicta sole*, & magister sententiarum. Et hoc ex scripturis probat Ambrosius in hexaem. lib. 4. ubi dicitur, *Cæli peribunt, & omnes sicut vestimentum veterascent.* Idem facit Philoponus, pro Christianis exponendo libros de Cælo Aristotelis contra Aristotelem. Nihilominus scholastici multi absq; scripturarum, ut dicunt, damno, cælum de quinta natura faciunt. Quod innumeris in locis Ambrosius, tanquam fictitium, & diabolicum inuentum, deestatur: ut & Iustinus & Basilus. At S. Thomas, qui Aristotelem exposuit, in 1. tamen textum Moysis de operibus sex dierum exponit ad utramq; partem, & de sententia philosophorum ac patrum, & de sententia Aristotelis, sed illam textui magis cõuenire, semper docet in q. 65. 66. 67. 70. 71. Aristotelicam vero magis repugnare: quod scoli non animaduertunt. Præterea solem esse formaliter calidissimum & lucidissimum, scriptura Dei testatur. Nam 1. Genes. fit *luminare maius*; de calore vero cæius habetur in Ps. 18. item Sap. 2. & Eccl. 43. & alibi pluries: & in Sap. 17. datur illuminatio igni, & *stellarum limpida flammis.* Hoc autem ita se habere, & hæresin esse, contrariū sentire, docet Amb. in hexaem. li. 4. & Basilus

filij idem sentitisimo Aug. quoq; & Chryf. & Iustinus, & Bern. & Origenes, & Philoponus, & omnes quotquot legi patres. Et ecclesia canit in hymno Ambrosiano, *Iam sol recedit igneus*. Nihilominus quod sol non sit calidus formaliter, sentiunt alij scholastici absq; hęc se os labes; nec ecclesia id prohibet sentire. Ipse quoq; Aristot. autor positionis, nec lucem in sole ponit, vt patet ex 2. de cœlo, tex. 42. vbi lucem & calorem fieri ex aeris attritione docet; & Simplicius contestatur, sic Arist. sentire, vt & Alexander. Item Auerroes in lib. de substant. orb. cœlest. Aristotelem lucē & calorem soli abstulisse perhibet; sed à recentioribus, doctrinæ Aristotelis non acquiescentibus, lucem esse restitutam. Et profecto si lux restitui debet ne scripturis aduersetur, debet & calor. Propterea enim abstulit Aristoteles lucem; ne sol sit igneus. Et tamen contra Aristotelem & litteram scripturæ multi modernorum sentiunt aliter, nec verantur. Galilæus vero sua ex sensu probat dogmata, & vetatur obseruare codicē Dei? Omittq; alias opiniones, quæ à maioribus retentæ, tanquam de fide, iam per communem experientiam ostenduntur esse falsæ; vt, quod antipodes non exstent, quod non sit habitatio sub æquatore, quod paradysus aut inferi sint in altero hemisphærio aut in insulis fortunatis; item quod Procopius, Eusebius & alij terram super aquas fundarint ex scriptura, cuius contrarium ostendentes alij, non damnati sunt, & nunc ab experientia defenduntur. Quæ militant pro Galilæo.

Secundum probatur. Et primo an terra sit in centro mundi an extra, non modo nihil pertinet ad dogma fidei, vt dicebat D. Thom. in 4. assertione; sed asseritur etiam posterius à patribus & scholasticis. Imprimis Lactantius lib. 3. c. 23. Procopius, Diodorus Episcopus Tarsensis. Eusebius Episcopus Emisenus, Iustin. in q. ad orthodoxos, & alij existimant, non esse terram in centro mundi, nec cœlum esse rotundū. Idē sentit Chry. in hō 6. & 13. super Gen. Et in homil. 31. super epistolam ad Roman. vbi sit gehenna, ignotum esse putat mortalibus: quod & Augustinus docet lib. 22. de ciuit. Dei, c. 16. & Magister in 4. dist. 44. & D. Tom. opus. 11. art. 15. Gehennam autem esse in centro vel loco terrę nostrę ex inferni vocabulo scitur, & quia Apostolus Ephes. 4. dixit, Christum descendisse ad inferiores partes terrę. Ergo ibi est infernus: nisi alias terras ponamus, & Dauid dicit de Christo ad inferiora profecto, vt exponit Petrus apostolus, Acto- rum 2. *Non derelinquas animam meam in inferno.* Ergo vtrum terra sit in

E 2

centro

centro mundi, est ignotum. At si tenebras infernales, *exteriores à Christo* vocat: s, extra mundum quis ponat, vt aliquando suspicatur Origenes super Matthæum, & Chrysostomus opinatur super epistolam ad Romanos: sequeretur, quod sint alia systemata extra mundum nostrum; quod censors in Galilæo damnant: quia scripturam & sanctorum patrum codices scrutari non sunt. At extra controuersiam Chrysost. super 1. ad Thessal. hom. 7. de terra hoc tantum sciri posse dicit, quod sit frigida & sicca & nigra, ultra nihil: & præcipue, quis locus eius & situs in mundo, &c. Ergo non docet nos scriptura, quod sit in centro potius quam in circumferentia. Vt & Chrysostomus incertum esse docet, an moueatur, an vero stet. Nam ultra tres primo dictas conditiones, videl. frigiditatem, siccitatem & nigredinem, nihil sciri posse, definit. Cum Chrysost. autem Theophylactus est, & alij, vt Lactantius, August. Procopius, Diodorus & Eusebius: & Iustinus contendit, non esse in centro. Nescio ergo, cur nostri nunc theologi, absque præuijs demonstrationibus mathematicis aut experimentis, & sine reuelationibus, se pro certo scire arbitrantur, quod terra sit in centro mundi & immobilis, & contrarium esse contra patres & scholasticos, quos non viderunt. At si vera sit sententia eorum: qui infernum in centro terræ nostræ ponunt in quo ignis cruciet damnatos, vt Gregorius & alij videntur sentire; tunc oportebit terram esse mobilem. Nam Pythagoras, teste Aristotele, qui ponit in centro terræ locum pœnarum, & ignem motus causam, ponit terram mobilem & animatam, vt Quidius quoque sentit in 15. metamorph. & Origenes super Ezechielem, & Alexander Aphrodisæus, & Plato. Sed D. Thomas opuscul. 11. art. 24. quia sit contra naturam nec possit miraculum tribui, ponit infernum alibi, & ignoratum. Oportet ergo, si est in centro terræ, terram esse intus calidam, & mobilem secundum Gregorium & alios poni ex ratione S. Thomæ. Non ergo repugnat positio Galilæi S. Gregorio, sed Aristotelismo.

Quod vero cælum stellatum sit immobile, docent Procopius, Diodorus, Eusebius & Iustinus, & Chrysostomus ibid. & in homil. 12. ad populum Antiocheum, & in homil. 14. & 27. super epistolam ad Hebræos, probat ex scripturis & rationibus, quod cælum sit immobile. Nā dicit Apost. Heb. 8. loquens de cœlo, quod sit tabernaculum sacerdotis Christi, *quod fixis* Deus & non homo: vbi fixum pronuntiatur cælum & non mobile, sicut & in c.

12. Augu-

12. Augustin. vero in 2. super Genesin ad lit. c. 10. narrat, à mathe maticis sui temporis, certissimis demonstrationibus esse probatum, quod cœlum sit immobile: nec debere philosophos in his repudiari, nec satis amplecti, ne derisioni theologiam & nos ipsos demus. Præterea præfati patres putant, cœlum non esse mobile nec rotundum, quia alias contradicatur prophetis & Moyse, & Psalmo 103. qui iuxta litteram Chrysostomi ait, *Stetit cœlum tanquam testudinem, & extendit ipsum tanquam tentorium.* Et hanc fuisse olim cōtrouersiam inter Christianos & gētiles, Iustinus memorat. Copernicus autem hoc probat ex nomine, quia omnia cœlat. Nos etiam cum Basilio, quod sit caloris opere extensum. Præterea Beda & Strabus & prædicti patres dicunt, cœlum stellatum esse id, quod Moyses vocat *firmamentum*. ex quo vocabulo probant illi, quod sit firmum & stabile. Etenim & Paulus ait, *fixit illud Deus*: Et David: *Verbo Domini cœli firmati sunt.* Quod si moderni contradicunt, non propterea erit hæresis. Vnde mirū, quod dogma Galilei putant esse contra omnes patres, cum contrarium patres tenferint. Imo fuisse hanc ipsorum opinionem communem, testatur Sixtus Senensis in bibliotheca sancta. Tandem Petrus Lombardus, magister omnium scholasticorum, qui doctrinas patrum callebat, 2. sent. dist. 14. *Cuius, inquit, figura sit cœlum spiritus sanctus dicere noluit.* Mox querens, utrum sit fixum an mobile, utrumq; dici posse ex scriptura affirmat: prius quidem, quia vocetur firmamentum; posterius, quia stellæ in eo, non ipsum, moueri videantur, possitque stare cœlum, & stellæ moueri, quia non sint sicut nodus in tabula. Et ita visui, vidēti motum stellarū & textui, ponenti firmitatem, ut potest, satisfacit. Ergo inclinatur ad sententiam Galilei. Non ergo apud patres est determinatū, nec apud scholasticos, quod terra stet, & cœlum moueatur, ut dicunt aduersarij.

Tertium probatur. S. Thomas super lib. 2. de cœlo, à lect. 20. vsque ad extremam, ubi Aristotelis hanc, de motu terræ & stabilitate firmamenti, opinionem examinat, nunquam dicit, quod sit contra scripturam, ut in alijs dogmatibus philosophorum & Aristotelis annotare semper solet: nā & huius rei causa suscepit onus exponendi Aristotelem. Imo in opusc. 10. art. 16. ubi erat locus hoc docendi, utrum sit contra scripturam, (querēbat enim, utrum terra circulariter moueatur aut possit moueri ab angelo,) ait hoc non nisi contra Aristotelem esse, non contra scripturam. Nō enim, si ordo vniuersi positus à Deo non variatur, propter aliquod dogma de

situ & non motu elementorū, illud est contra scripturā, ut bene D. Thomas aduertit. At quicumque theologi dicunt, firmamentum stare, aut nō esse contra fidem affirmare quod stes; hi terram moueri, aut non esse cōtra fidem affirmare eius motum, adstruunt per necessariam consequentiam. De quorum numero est Magister sententiarum, & Chrysostomus, & Lactantius, & Procopius, & Augustinus. Vnde recte Sixtus Senensis lib. 5. etiam contendit, nō esse firmitatem cœli contra scripturam, ut putant indocti. Sed firmamentum esse cœlum sydereum, affirmant sancti, Beda, & Strabus. Et qui sentiunt, firmamentum esse aliud, (nescientes distinguere quomodo stelle videantur moueri, si sint in firmamento, ut distinguit Magister, qui non ponit eas quasi nodos,) coguntur dicere, quod sit illud extra cœlum quod videmus, & sine stellis; quum tamen Moyses stellas locet in firmamento. Ergo Beda & Strabus, laudati à S. Thomae sensum scripturæ melius assequuntur, quod firmamentum sit cœlum stellatum. Cū autē patres dicūt, ad saluandam apparentiā, qua sydera apparent moueri, quod possint moueri sydera, non autem firmamentum, verum esse potest de planetis, ut D. Thomas & Sixtus exponunt. Olfecit enim S. Thomas, hoc quasi absurdum esse. Nam innumerabiles stellæ sunt in firmamento, præsertim in galaxia, quæ semper eundem situm, ordinem, & motum inter se seruant in suis asterismis, licet quoad æquatorē & zodiacū, varient latitudinē & situm. Non potest autē seruari perpetuo in tanta multitudine: Nā cum sint aliæ à terra remotiores, aliæ viciniores, aliqua parallaxis fieret saltem varians situs ordinem videntibus. Nec item omnes moueri eodem motu, possunt quum sint aliæ magnæ, aliæ parvæ, & viribus inæquales, sicut nec planetæ: vnde indigerēt varijs motibus, sicut planetæ varios habent propterea quod sunt magnitudine & viribus varij, siue à se siue à sole moueantur. Eadem ratione vtitur Simplicius ad probandum, quod cœlum non sit igneū quia sydera mouerētur sicut pisces in mari, multa cum varietate & inæqualitate & nō perpetuo in eodem situ. Sed nostra ratio melior, quam Simpliciana. Ergo si firmamentum stat secundum patres, stant & sydera in eo. Ideoque Chrysostomus & alij patres prædicti, & Magister sententiarum, qui consentaneum fidei catholice esse putant fixum firmamentum, multo magis de syderibus idem dicant oportet. Ergo & hoc sequitur, quod terra circumferatur ut nauis, & sydera appareant circumferri ut turris in litore, & in insula. Ergo hæc est causa appa-

apparentiarum, satisfactione scripturę de fixatione firmamenti, ubi stellas posuit Deus, absque vlla extorsione aut abturditate, quam D. Thomas olfecit & regit, ut solet, verenda patrum, ut in opusculo de seipso testatur. Patres ergo, & scholasticorum magistri, Thomas & Petrus Lombardus, sunt magis pro Galileo, quam contra eum, & istis scriptura magis, quam censoribus Galilei, fauet.

Ad tertium.

AD 3. respondeo, quod in Psalmo dicatur *firmatus orbis terra* quoad situm & ordinem quem seruat firmam & permanentem sibi confirmatam: ut & similiter cum dicitur in alio, *Fundavit terram super stabilitatem suam, non inclinabitur in seculum seculi*, hoc intelligendum, nisi quando cœli mouendi sunt, & terra in fine, ut ecclesię canit cum propheta. Quam expositionem aduersarij concedane oportet illi enim, qui firmamentum moueri statuerunt, argumento respondeat, propter cœli firmitatem, quia seruet eandem ordinis firmitatem etiam in motu. Præterea in Job legimus, quod cœli solidissimi quasi ære fusi sint, & tamen Basilii docet, ex subtilissimo igne factos, per auctoritatem Isaie & firmitatem eorum aliter exponit. Præterea pro Galileo dicitur & pro Chrysostomo illud Proverb. 8. *Quando præparabas cœlos, sederam; quando cœli lege circumdabatur abyssus, quando aethera firmabas super flumina, & librabas fontes aquarum.* Vbi ætherum cœlum firmari a Deo habemus, & fontes libratos, ut infra &c. Et David *Verbo Domini cœli firmati sunt.* Ergo non plus de firmitate terrę, quam de firmitate cœli, in scriptura legitur. Nec propterea contrarij dicuntur scripturę Dei, qui cœlum mobiliter, ergo neque, qui terram: nam utrumque sensum patitur. Præterea in Psal. 135. scriptum est, *Qui firmavit terram super aquas.* At impugnatores Galilei negant verely *super aquas*: eadem ratione negat Galileus, *firmari*, sed apparenter dei iudicium contendit. Illud autē, terra in æternum stat, sine dubio de statu contra mortem dicitur. Nam, alia moriuntur, alia generantur, ait Salomon: terra autē stat, nec interit, vnuquā interitu totali, vel statim ordine suo. Nam si gehenna est in cœtro terrę, ut plurimi credunt, & est vulgaris sententiā, oportet quasi de fide, (si valeat ratio D. Thomę), terrā in centro suo calidā ponere extra centrū mundi, & mobile, qualis est ignis & animata rei natura. Præterea si D. Thomę in opusculo.

opusculi. II. art. 24. non videtur gehenna esse in centro terræ, quoniam putat terram esse frigidam, & ad eius centrum omnia pondera mundi tendere, & vniuersum non posse suo fine fundari; nec potest miraculum dari; quoniam hoc fuit in constitutione, (*Preparata est enim ab heri Tophet*, dicitur Isaia 30.) in constitutione autem non fit miraculum, sed natura, teste Augustino: Ergo debet S. Thomæ vel terra esse calida, mobilisque etiam in peripheria, vel infernus non est in ipsius centro.

Ad quartum.

AD quartum, ut ex dictis patet & textu Salomonis, eximitur ibi terra à motu corruptionis per *lystas*, siue ab interitu, non autem à motu locali. Dicit enim, *Generatio prateris, & generatio aduenis, terra autem in æternum stas*, id est, non interit. E contrario enim dicitur in Iob de homine corruptibili, *numquam in eodem statu permanet*. Illud vero, quod de ortu & renascencia solis & gyro per aquilonem, additur in textu Salomonis, plures recipit sensus, sine scripturarum euerfione. Augustinus enim & Lactantius & alij exponunt, quod non sub terra gyret, sed à lateræ terræ aquilonæ, & obiectu magnorum montium à nobis illic non conspiciatur: sicut antiqui philosophi & Xenophanes, negantes existare antipodas, dixerunt; (ut Aristoteles narrat in 2. meteororum;) quos Augustinus approbat, quoniam antipodas itidem nullos agnoscit: D. Thomas opusculi. 10. art. 28. interpretatur de spiritu angelico mouente solem, ad mentem Ptolemæi. Idem facit in opusculi. 11. art. 6: Et tamen ait ibidem, quod, quo plures habeat scriptura expositiones in hoc textu & alijs, eo plus euadat irrisiōem philosophorum secularium. Quapropter hunc textum possem ego aliter exponere ad euadendum irrisiōem Germanorum, qui iam pro comperto habent, terram moueri & solem in centro stare: ut Copernicus, Reinoldus, Stadius, Mastlinus, Rothmanus, Gilbertus, Keplerus, & innumeri Angli & Galli; ex Italis autem Franciscus Maria Ferrariensis, Io. Antonius Maginus, Cardinalis Cusanus, Colantonius Stelliola & alij; ut diximus cap. 3. 2. hypothese: ex antiquis vero Pythagoras & omnes sequaces, item Heraclitus & Aristarchus & Philolaus &c. quorum opinionē non damnat ut hæreticam D. Thomas, ut patuit in responsione ad secundum. Nec, si damnet, subito hæretica esset. Nam S. Chrysostomus dicit, hæ-

resin

resin esse contra scripturam & ecclesiam asserere plures cœlos & orbes. Philastrius hæreticos facit, qui secum de mundi ætate non sentiunt. Ambrosius hæresin esse purat, asserere solem non formaliter esse calidum. Et quidam modernus hæreticum facit qui lunam mutuatitio lumine lucere dicit. Et Procopius eum, qui terram super aquas fundatam neget. Nec propterea tamen sunt hæretici scholastici, qui in his omnibus contrariâ habent sententiam; cum ecclesia nō determinet, & scriptura sensus plures patiat. Licet ergo Galileo aliter hunc textum exponere; videb. quod sol moueatur quoad sensum & apparētiam. Nam eodem modo D. Thomas in 1. q. 20. art. 1. ad 3. Moysen dicit loqui de his secundum quod sensibilibiter apparent, iuxta sensum popularem non philosophicum. Et in responsione ad 5. ibidem respondet cum Chrysostomo, quod luna vocetur *luminare magnum* à Moyle propter effectum respectu nostri, & secundū sensum nostrum; cum sydera multa sint maiora luna. Et profecto si quis homo habitaret in Iouis aëtro, is diceret: *Fecit Deus quatuor luminaria magna, Solem luminare maius, & Medicea sydera quatuor luminaria minora*: sunt enim illa sydera Medicea ad sensum habitantium in Ioue, quanta & sicut est luna ad sensum nostrum qui habitamus in tellure. Vnde & lunæ Iouis quatuor à mathematicis ponuntur, & duæ lunæ circa Saturnum, vti Venus & Mercurius circa solem. Sic igitur tota scriptura (vt probauimus in 2. hypothesi ex dictis Chrysostomi, Augustini, Thomæ, Origenis, Bedæ, & omnium patrum,) sermonem suum in grammatica & sensu exteriori sensibus popularium ad commodat. Tradidit tamen disputationi hominum Deus mundum, primam suam scripturam: sic disputationi sapientium sensus aliis secundæ suæ scripturæ intra tamen ecclesiæ limites. Sic Christus, Dei sapientia incarnata, (vt docebat Origenes,) hominem serudibus & pueris, propheta & doctoribus, Deum viris spiritualibus ostendebat. Mundus autē est sapientia creata materialiter, & ostēiones habet plures, pro plurimorum capacitate. Sic scriptura sapientia scripta.

Ad quintum & sextum.

PROpterea ad 5. & 6. respondeo negando, quod ex solis mansione in cœtro miracula illa duos Iosue & Ezechie destruantur. Dicitur enim sol stetit & reuorsus esse ad sensum nostrum; cum verum sit, terram stetit

F

& re-

& reuersam esse tunc per miracula vera. Nec enim maius est miraculum, solem stetisse, quam terram. Et sicut, cum Ecclesia canit, *Iam sol recedit igneus*, glossas tu absq; hæresi ly *igneus*, id est, secundum nos & æquiuoce; sic glosso & ego ly *recedit* & *reuersus est*, id est, æquiuoce secundum nos nō secundum se: sicut Virgilius ait, *Prouehimur, terraque urbefq; recedunt*, cum nos tamen recedamus, non vrbes. Et quidem glossa mea minus dissona textui est. Hymnus enim iste à S. Amb. est compositus, vt patet ex ultimo tomo operum ipsius. Ambros. autem, formaliter, & secundum se solem esse igneum, probat in hexaemer & contrarium sentientes habet pro hæreticis aut stultis; & Aristotelicos in hoc valde flagellat; quod etiam patres citati in responsione ad 2. fecere. Tamen quia ecclesia hunc hymnum facit suum; sicut symbolum Athanasij fecit suum, & ipsa pluribus abundat interpretationibus, sensuum fecundissima, non approbat quod sint hæretici qui solem formaliter calidum esse negant, dummodo affirmantem non condemnent. Sic ergo si quis diceret, non fuisse miraculum in Iosue & Ezechia, nisi secundum sensus hallucinationem, is contrariaretur scripturæ. Nos autem dicimus æque miraculum esse: sicuti æque eadem sit apparentia moto visu ac visibili, vt perspectiua docet. Miracula autem nobis sunt miracula, non Deo: cui nihil mirum: & propter nos, non propter Deum fiunt; imo propter incredulos tantum, vt probatur ex apostolo. Clarum est autem nobis, quod eesset moueri sol ad Dei nutum eo modo, quo nobis est mobilis, &c. Eodē pacto Deus dicitur fecisse lunam luminare magnum: nec propterea, qui dicit eam nō esse talem nisi respectu nostri, vt facit Chryl. est contrarius actioni diuinæ, aut palliator veritatis: nec illo melior erit Epicurus & Lucretius, qui sydera tantæ quantitatis esse ponit, quantæ apparent. Ergo lunam veie magnum luminare dicemus: acceptabimusq; sic Epicuri impij. non mathematici expositionem, vt Chryl. expositionem ex mathematicis ortā renuamus, quo sensui populari adplaudamus? Sensus quoque arcum cæli fieri in nūbe rotida, radios solares aduersos excipiente ac fœdante, iudicat, vt palā est in physiologia. At scriptura Dei, Genes. 9. dicit, quod Deus hoc signum, quotiescunq; pluerit, positurus sit in nubibus, in memoriam sibi, & securitatem nobis, quod non amplius terram aquis diluuij delebit. Si quis propter hunc textum negaret physiologiam, zelans, ne forte soli, non Deo, iris tribuatur, is insanire videtur & scripturas ignora-

gnorare. Quicquid enim facit natura, est opus Dei. Etenim ipsa est lex & præceptum diuinum, ut probat Chrysostomus & Ambrosius in hexaemer. Si ergo Deus solem dicitur sistere, ne moueatur in Iesue, qui declarat hoc fieri per gyrationis telluris frænationem, non tollit miraculum, sed declarat: sicuti nõ tollit iridem à Deo fieri physiologus, sed declarat, quomodo fiat à Deo, quibus instrumentis, & natura, & ratione.

Ad septimum.

AD septimum facile respondetur. Debora enim & Iudas loquuntur decursu & errore planetarum, non omnium syderum, qui non sunt in cælo sicuti nodus in tabula, ut putabat Aristoteles, sed per se mouentur, ut Magister sententiarum & patres omnes cum Augustino sentiunt. Et D. Thom. q. 70. art. 1. Ptolemæo potius consensit quam Aristoteli, ob Chrysostomi auctoritatem, quod nõ sint ut nodus in tabula, ut omnes Pythagorici cum eo dicebant: ubi etiam monet, quod firmamenti pars inferior sit, in quo planetæ dicuntur moueri, non autem superior.

Ad Elidram, concedimus, quod sol conuertat cælum. Sed ibi non dicitur quod sol moueatur, verum quod conuertat, (ut & hoc potest intelligi eo sensu, quo sol mouet planetas in gyrum suo lumine, quod Plinius etiam probat li. 2.) & una cum planetis sphæras eorum conuertat, vel potius aerem & vaporem, qui circulum vaporosum circa planetas faciunt, ut Galileus & Pythagorici probant; & Copernicus de orbe magno telluris loquens insinuat. Chryl. autem responderet, satis esse si sydera cõuerterat, ut possit dici cõuertere cælum cui insunt: ipse enim totum fixum esse vult. Et profecto mathematici, qui tempore Augustini certissimis, ut ipse ait, demonstrationibus probauerant, cælum esse fixum, non potuerunt hoc nisi de stellato cælo probare, & hic stellis fixis, non de planetis. Nece enim villo pacto potest mathematicè probari, quod cælum sit stabile, nisi ex fixarum ratione ad terram & planetarum; sicut procedit Copernicus, & Galileus, & Pythagoræ. Ergo per ly *certissimis* latis insinuat Augustinus, huius esse sententiæ, licet non satis esset mathematicus: tamen ibidem monet nos, ne contrarium tanquam ex fide asseramus, ut dictum est in hypothesi 2. & in responsione ad secundum. Vide Augustinum 2. super Genes. 10.

De cursu veloci solis in Esdra sufficit vt intelligatur motus circumscriptionis in ipsum, quem Telesius probauit sensatibus experimentis, & Galileus ex nubecularum in sole circumuolitantium motu. Mouetur ergo sol in se, non circa terram: & hoc satis: vel dicas, vt supra, apparet.

Ad octauum.

AD 8. respondeo. Tantū abest vt sit contra scripturas, ponere aquas in cœlestibus, vt potius contrarium sit contra scripturas & fidem catholicam. Ergo & terras ibi esse oportet; cū aquæ non nisi in terræ soliditate contineantur, non autem in tenuitate cœli subtilissimi, nec in stellarum calore, dissolvente eas in fumum, quamuis glaciatas eas quidam theologil propter hunc metum ponant.

Porro Moyses ait, *gen. 1.* quod firmamentum diuidat aquas quæ sub firmamento sunt, ab his quæ super firmamentum. Et David in Psalmis ait, *Extendens cœlum sicut pelles; qui tegit aquis superiorem;* & alibi, *Aquæ, ait, quæ super cœlos sunt, laudent nomen domini;* & Daniel in cantico idem reperit, & tota scriptura. Vnde Origenes, qui aquas super cœlos interpretatur angelos aqueos, oppugnatur à S. Basilio. Et S. Augustinus, qui id semel sic exposuerat lib. 13. confessionum, se retractat lib. 2. retract. 6.

S. Thomas in 1. q. 68. triplicem ponit opinionem de substantia firmamenti. *Primam* Empedoclis & Pythagoræ & aliorum, quod ex quatuor elementis illud componant; & secundum hanc sententiam plane sine difficultate haberi docet sensum scripturæ in duabus positionibus Moysis, videl. & de aquis realibus in cœlo ac syderibus, & quod firmamentum sit factum secundo die, quamuis cœlum dicatur à principio factum, & firmamentum die secundo factum vocatur à Deo cœlum. *Secunda* est Platonis, quod sit de natura ignis: (Ego tamen in Timæo video sententiam & rationem Platonis, quod sit ex quatuor elementis licet & Ficinus flores elementorum ibi interpretetur, videl. aquæ transpauitatem, terræ soliditatem, aeris mobilitatem, sed ignis tantum veritatem in calore & luce. D. Thomas vero Platonem ipse nō legit, vt ipse fateatur; nōdū. n. venerat in latinū.) Sed secundū hanc sententiam textus Moysis in duob. non

non consonat, ait D. Thomas. Primo, quoniam secundum intentionem Platonis facere firmamentum, est facere elementum ignis. Productio ergo elementorum est opus creationis, quæ intelligitur tota cum dicitur, *In principio creauit Deus cælum & terram*. In diebus enim solum de ornatu est sermo, secundum omnes patres. Vnde sequitur inconueniens, quod fiat secundo die. Sic enim erit opus ornatus & non creationis. Item si utrobique pro eodem sumitur, erit nugatio: quia ponitur fieri elementum ignis post factum elementum ignis. Secundo, quoniam aquæ super cælos non recte de veris aquis possunt exponi: quomodo enim igneum firmamentum compatiatur secum aquas. Et propterea Basilius & Chrysostomus, qui hanc de igneo cælo sententiam tuentur, respondent his D. Thomæ obiectionibus. Et ad primum quidem Chrysostomus, quod videlicet Moyses primo in genere dixerit, *fecit Deus cælum & terram*; deinde figillatim, quomodo facta sint. Basilius vero respondet, quod primò sit sermo de cælo empyreo immobili, in altero vero die de sydereo. Rursus respōdet ad secundum, quod aquæ super firmamentum, sint ad temperandum calorem empyrei, & sint glaciata, propterea nec defluant. Et iterum, quod firmamentum possit intelligi aer crassus, & quod aquæ pluuiales super ipsum fiant, ideoque dictum, *aquæ super cælos*, &c. Nihilominus contendit ipse & Ambrosius & Magister, esse veras aquas. Idem facit S. Bonauentura, idem Beda, & plurimi ex patribus: qui etiam cælum sydereum de aquis factum fuisse putant, & glaciales aquas super ipsum esse. Augustinus vero, qui 2. super Genesin cap. 3. concedit, sydera de igne facta esse, & cælum sydereum esse igneum: mox rapitur ad opinandum, quod aquæ super cælum minutatim cum vaporibus crassis super aerem, quod potest etiam dici firmamentum, eleuentur. Et Magister sententiarum hanc opinionem recitat, nec reprobat. Vnde varijs modis torquentur patres & scholastici ad saluandum textum Moylis ab absurditatibus, quæ sequuntur, si cælum sydereum ponatur mobile, non ex elementis compositum. *Tertiam* opinionem adducit D. Thomas, quæ est Aristotelis, quod sc. cælum sit quinta essentia inalterabilis. Et secundum hanc fatetur quod longe minus possit saluari textus scripturæ. Nam firmamentum dicitur factum ex materia prius existente, die secundo, materia autem in die primo. Vel potius, vt D. Thomas ait, ante omnem diem facta est, cum dicitur, *In principio creauit Deus cælum & terram*: terra autem erat

manis & vacuas & spiritus Domini super aquas. Vbi Augustinus per terram & aquam intelligit materiam, quæ populo rudi non poterat declarari, nisi sub forma corporali, ut etiam ait D. Thomas in q. 68. art. 1. Ac sequitur Thomas argumentum in q. 68. art. 1. Cælum, secundum Aristotelem, est de sui natura incorruptibile: ergo habet materiam quæ non poterat subesse alteri formæ: ergo impossibile est quod firmamentum sit factum secunda die. Præterea non potest dici, quod veras aquas super firmamentum ponat Moyses cuius contrarium docet scriptura & patres. Nec verum est quod dicunt aquas minutatim super firmamentum ab inferiori mundo ascendere. Alij dicunt pro Aristotele, aquas super firmamento esse cælum empyreum, quod à diaphaneitate aquis persimili dicatur aqueum. Alij vocant ipsum crystallinum ob hoc ipsum; quod & faciunt immobile. D. Thomas videns, ægre Aristotelis sententiã defendi posse, defendit omnes: & pro hac sententiã tandem respondet, quod firmamentum diuidat aquas ab aquis, id est materiam primam, quæ aquæ nomine designatur secundum Augustinum, si firmamentum sit de quinta essentia.

Sed omnes istæ sententiæ, quæ ponuntur ad concordandum sententiam Platonis cum Moysæ, & Aristotelis cum Moysæ, plenæ sunt difficultatibus inextricabilibus, & torquent textum ad sensum mysticum: imo ad nullum. Augustinus autem, in libr. de doctrina Christiana, docet, quod ubi sensus literalis possit haberi, non sit refugiendum ad mysticum, nisi prius literalis præsupposito & declarato. Et in 2. super Genesin, laudat sententiã Basilij de firmamento aereo, propterea quod non sit contra fidem; & in promptu posito documento credi possit. Nos quoque eandem sententiam in quæstionib. approbauimus præ cæteris, quoniam meliorem non habuimus. Telesius veto approbavit, quoniam suæ positioni de cælo toto igneo incommoda non est. At nunc, si Galilei observationes veræ sunt, iterum video difficultates in præfatis sententijs maiores.

Primo quod dicit Chrysostomus, præterquam quod multis id patrib. aduersatur, non videtur verisimile, quod Moyses, facit in 2. die, id esse recapitulationem eorum, quæ ante dies: omnes enim patres in his diebus ornatũ ponunt, ante diem vero creationem, ut Augustinus & Thomas docent & Magister. Responso Basilij, quod ante dies sit creatũ empyreũ immobile, secunda die sydereũ, nõ placet omnibus; nã ponitur illud absq; scripturæ testimonio, ad tuendũ positionem tantum. Itẽ Aug. in 10. de ci-

uit.

nit. Dei, ponit cœlum empyreū idem cum sydereō, ex dictis Porphyrij, & dici ait empyreum, id est, igneū: Sydera autē ex igne sunt. Et Sap. 18. dicitur *stellarum limpida flamma*. Item dicitur æthereū ab inflammatione secundū Augustinū, nō à velocitate motus, vt Aristoteles putabat. Præterea empyreum est igneū: ignis autē est, moueri semper, vt in quæstionibus physicis probauimus, vnde priuatus motus exstinguitur secundū Auerroē, & propterea fertur cœlum in gyrum, quia igneum est nec potest torpescere, vt Plotinus 2. enneade dicit, & Zenocrates & Porphyrius, respondētes Aristoteli, qui putauit, in sua spæra naturaliter quiescere, sed cōtra naturā à cœlo moueri in gyrū. Igitur nō recte ponitur empyreū, id est, igneū, aliud à sydereō cœlo, quod præ omnib. calore & luce manifesta viget. De illo supra sydereū posito nescimus an luceat, nedū an calefaciat: cū ad nos nō trāseat lux, & sit imaginarium. Propterea nec Basiliius confidit positionē hanc tueri posse: idcirco per firmamentum deinde aerem commentatur. Sed hoc ad fugiendum argumenta pulcrum est; nō tamē satis ad textum Moysis. Nō enim aquæ sunt super aere nubilose vllæ, nisi vapores, qui de terra eleuantur. Vapor autē nō est aqua, licet de ipso generari possit aqua. At etiam de aere generatur secundū D. Thomam & Aristotelem; qui etiam fontes in cauernis terrę ex aere generat, & perpetuat. Ergo nō verē aquas super firmamento ponit Moyses: sed materiam, de qua non magis aqua, quam aer & ignis, generari potest secundū D. Thomam & Aristotelē. Ergo non diuidit aquas ab aquis, sed quodlibet firmamētum à quolibet, & quilibet posset fingere quicquid vellet, & vocabulis abuti, vocando ignem lignum, & aquam vaporem, &c. Aut erit generatio, non transmutatio, sed segregatio, vt antiqui docuere, quos Aristoteles & D. Thomas condemnat: de quorum sententia vide quæstiones nostras, & metaphysicam. Item nec super aerem crassum sunt vapores aquei, sed in ipso crasso: quare nō diuidit aquas ab aquis. Eisdem premuntur incommodis, qui cœlū ponunt diaphanū, & ideo per simile aquis & crystallo. Nō enim hæc similitudo dat esse, quod nomen aquæ significat. Et aer enim & sol diaphani sunt, nec tamē propterea aquei. Videtur etiā ficta sentētia, ex autoritate scripturæ non habēs ortū, sed ex difficultate, quam incurrimus dum volumus exponere Moysē secundū Pythagoricā philosophiā, sed secundū Aristotelicā & Plotiniam: nā Plato Pythagoræ subscribit, Plotinus vero ad igneā dūtaxat naturā cœlū reduxit.

Quod

Quod vero adducunt remedium de veris aquis glacialibus, non valer, nisi ponantur sydera esse systemata, in quibus sunt aquae naturales, sicut in tellure; quae propter aquas & aeres, lucem reflectentes, videntur accolis aliarum stellarum esse sydus, ut luna nobis. Mirum praeterea quod cum igne absque ordine systematis steterat aqua glacialis adherens, nec liquefcat, solvaturque in ignem: miraculum enim Augustinus heic non admittit. Miratur & ipse Basilius, sed putavit meliora non posse inueniri. Quae autem adducuntur ad saluandum textum ex sententia Aristotelis, longe absurdiora sunt, ut fatetur D. Thomas. Nam primum argumentum contra Aristotelem putatur à D. Thoma insolubile, si sex dies naturales accipiantur, & non angelici, ut vniuersi patres, Chrys. Beda, Hieronymus, Origenes, Gregorius, Ambrosius, Basilius, Procopius, & omnes reliqui, excepto Augustino; secundum, quem per dies angelicos ægre concordatur Aristoteles cum Moyse. Ergone omnes patres condemnabimus imperitiae & impietatis, quod admiserint impossibilia & pugnantia & falsa, ut Aristotelem defendamus & in cathedram Christi ponamus super sanctos doctores? Absit tantum scelus & stultissima cæcitas. Item non potest secundum Aristotelem poni aqua super caelos villo modo, nisi ad æquiocationem, si ponantur spirituales aquae. Sed hoc exploditur ab omnibus patribus: nam etiam corporales vniuersas oportet ponere, si velimus Christiani esse & non Aristotelici. Et pro nobis sunt etiam Rabbinus Hebraei, & Pythagorici philosophi, nedum Basilius & Ambrosius cum alijs patribus & scholasticis. Item contra utrasque sententias remedia earum paruipendens D. Thomas ait, impossibile esse vapores ex terra super coelum sydereum eleuari, si sit de quinta essentia aut igneum; imo etiam, si esset de natura quatuor elementorum; tum ob distantiam, tum quia mutantur in aliud ens, & non sunt minutiae aquarum, nisi apud Anaxagoram & Empedoclem: de quibus alibi disputauimus. At si horum opinionem sectemur, sufficit eleuare ex syderibus ipsis vapores, si sunt systemata quale nostrum, ex quatuor elementis.

Tandem quod addit D. Thomas ex Augustino pro Aristotele mendo, non satisfacit. Non enim Moyses per firmamentum diuidit materiam, primam, sed aquas veras, ut omnes patres testantur. Et absurdum videtur dicere David. *Qui regis aquas superiora eius*, id est, materia prima regis coelum: & iterum, *Aqua super caelos, laudens nomen Domini*. Quomodo enim ens infor-

informe & prope nihil, laudet Deum, nisi vel proprie rationale sit, ut aqueus angelus secundum Origenem, vel ornatum pulchritudine nimia, unde laus Dei manifestetur, & dicatur laudare per prosopopœiam, ut exponit Basilius: Præterea quid miri narrasset Moyles, aut quid docuisset; cum per firmamentum diuidit aquas ab aquis, si materiam à materia? Palam est etiam, quod, quæ sub firmamento, veræ sunt formatæ aquæ, ut maria: ergo aliquid tale super firmamentum. Distinctio enim inter res eiusdem generis est, non inter lineam & albedinem. Vnde cum D. Thomas inclinatur ad Empedoclem, quoniam planus ab eo est Christianæ scripturæ sensus, videtur hæc pro sua modestia coaceruasse, ut doctoribus & philosophis satisfaceret, & pluribus sensibus scriptura abundaret.

Quod autem non modo Moyles faueat Empedocli & Galileo, sed etiam Salomon & experientia, patet. Ille dixit 7. Prouerb. *Quando æthera firmabat sursum, & certa lege vallabat abyssos, & librabat fontes aquarum.* Æther autem cœlum stellatum ab inflammatione dicitur Augustino & Porphyrio: Abyssi sunt aquarum immensitates, quas plures in pluribus systematis vallatas intelligere nihil vetat; quoniam à telluribus continentur, ut mare nostrum nostra tellure, non à congelatione ficta. Librati autem fontes aquarum dicuntur forsitan qui in stellis sunt: omnia enim systemata propriam habent in suo centro librationem. Scio dari alios sensus, sed ante inuentionem apparentiarum. Præterea manifeste circa solem volitant nubeculæ, quas ex nostra terra non posse eleuari, D. Thomas & ratio ipsa docent. Similiter facta est anno 1572. stella absque parallaxi in sedili Cassiopeæ noua ex vaporibus, ut Tycho & innumeri mathematici scripserunt, qui viderunt & obseruarunt: ergo sunt vapores in stellis. Item cometæ fiunt supra lunam, ut probant instrumenta, quod Aristoteles negauit: vapores autem à nostra terra eousque ferri non possunt: ergo sunt aquæ & tellures in syderibus; cum præsertim alij cometæ alijs syderibus hære obseruentur, item guttæ minutatim, quas Augustinus & Ambrosius eleuant, non possunt à terra nostra educi: ergo ex illis quæ in stellis. Item, secundum Petrum Apostolum, cœli calore soluentur: & secundum Dauidem peribunt & veterascent. At si sunt de quinta essentia, aut de solo igne, non potest hoc absque torsione scripturæ intelligi. S. Clemens & Hilarius & Cotherinus, de cœlis superioribus hoc intelligunt, non de

aereis, vt Augustinus: ergo &c. Item Galileus ostendit in luna montes: & Genes. 49. & Deut. 33. fit mentio pomorum & mōtium & collium in cœlestibus: ergo conuenit illi. Quapropter quia sacra scriptura ad literam in suis textibus omnibus cum solo Empedocle conuenit, cum alijs vero non nisi mystice aut uolenter, Empedocles autem Pythagoræus fuit, uti Galileus; ergo Galileus laudari debet, qui post tot secula vindicat scripturam per sensatas experientias ab irrisione & torsione; ostenditque, sapientes huius mundi insipientes fuisse, & sacram scripturam non illis, ut uisum modo, sed illos sacræ scripturæ obsequentes fieri debere. Nec uilifunt sic domicilia nostra. Homines enim super sydera eleuabuntur cum Christo capite, supraque omnes cœlos. Hinc ergo elucescit, nos illis esse meliores.

Ad nonum.

AD 9. Negatur consequentia. Non enim plures mundos ponit Galileus, sed omnia systemata sub vno & intra vnum æthera fere immensum. Theologi vero ponunt tres mundos, primum elementarem, secundum cœlestem, tertium super cœlestem seu spiritualem, cum S. Basilio & Clemente. Horum instar fabricatum esse Moysis tabernaculum triplex, ostendunt Philo, Iosephus, Clemēs Alexandrinus, Hieronymus, & Sixtus Senensis. Galileus autem de his nihil theologicè tractat, sed per mirabilia instrumēta stellas, olim occultas, nunc manifestat, docetque, planetas per similes lunæ esse, & accipere à suo sole lucem, & alios rotari circa alios, & in cœlo mutationes elementorum fieri, & vapores ac nubes in stellarum ambitu, multaq; systemata inueniri: ita ut quasi manibus palpeamus, uera retulisse Moysen de cœlis cœlorum & de aquis & montibus & de alijs rebus in syderibus; ac sciamus, iuxta literam absque uolentia & tortura & fictis imaginib. scripturam exponere, & à philosophorum calumnijs vindicare, qui quia ista nō credebant, inde cogebantur recurrere ad sensum mysticum, uti nunc facit hæresis Persiana in exponendo Machometis impossibiles fictiones de cœlis & diuinis rebus. Præterea sciendum, quod nullibi inueniatur decretum in canonibus ecclesiæ, non esse plures mundos. Nec D. Thomas dicit hoc esse contra fidem in 1. q. 47. art. 3. ubi hoc inquit. Locus autem Ioannis, *Mundus per ipsum factus est,*
non

nō negat, quod alij mundi & secula per ipsum facta sint, sed tātum affirmat quod mundus noster per ipsum factus est. Probat autē recte D. Thomas, quod plures mundos absque ordine ad vnū ponere, vt fecerunt Democritus & Epicurus, error sit in fide. Nā ex hoc sequitur, casu fieri mundos, vt illi volunt, absque ordinatore Deo. Sed ponere plura systemata parua intra vnum maximum, ordinata ad Deum, nequaquam est contra scripturam, sed tantummodo contra Aristotelem. Nam etiam ratio S. Thomæ (quod non sit possibile esse aliam terram in aliis mundis præter istam, quoniam illæ terræ ad istam venirent & suos relinquerent locos,) ex Aristotelis lib. 1. de cœlo est deprompta, & nihil valet. Non enim cor meum vadit ad locum cordis tui. Omnia suo in centro constabiliuntur, & propria partium consimilitudine seruantur & gaudent. Ad centrum lunæ lunaria, ad Mercurij Mercurialia contendunt: extra circulum suum nō faciunt aliquod melius pro se. Et cur, si stellæ sunt eiu/dem naturæ in Peripato, non tendunt altera in alteram, & partes huius ad illius.

Præterea Vniuersitas Parisiensis inter articulos correctione dignos in D. Thoma ponit hunc, quod videl. non possit esse alia terra. Sic enim ligatur potentia Dei. Non enim de naturali, aiunt, sermo est in theologia, sed de diuina. Sed profecto nec D. Thomas hoc, vt illi impingitur, de potentia Dei intellexit, (& si omnino, vt i debebat, se non declarauit,) quum alibi contrarium statuatur, posse videl. Deum facere plures mundos & terras, sed ex ordinaria philosophia Aristotelica, vt notat etiam Caietanus. Imo in 1. de cœlo, vbi hoc examinat Aristoteles, ibi D. Thomas docet, nequaquam esse cōtra fidē, sed contra Aristotelē hoc dogma. Illud etiam de plurib. hominum speciebus, & quod Christus sit alibi mortuus, nō sequitur ex dictis Galilei. nec valet consequētia contra alios. Nō enim verū est, quod sit mortuus in altero hemisphærio, quod propter hoc argumentum exstare negabatur à multis theologis, etiam ab Augustino, cōtra quam experientia hodie ostendit. Nec homines, si qui essent in alijs syderibus, peccato Adæ, à quo nō habēt originē, infecti, vt redemptione indigeāt, fuisse possunt, nisi alio peccato laborēt; vnde cogeremur exponere illud Ephes. 1. & Coloss. 1. *reconcilians in sanguine suo, siue qua in cælis, siue qua in terris, &c.* Sed hæc ignoramus: ideo stamus in antiqua expositione Patrū. At vero Galileus, in epistolis de solarib. maculis, expresse negat, homines

in stellis alijs esse posse, (quod nos in quæstionibus, argumento physico comprobauimus,) sed posse entia ibi esse alterius nature, nostris analoga entibus, non vniuoca; quicquid colludendo & iocose Keplerus in dissertationibus dicat, ex hypothese tantum.

Præterea si falsum est hoc de pluribus mundis, Galileum non tangit; quippe qui non plures mundos, sed plura systemata in hoc mundo, sensu, non imaginatione, deregat, ordinata ad vnum. Vnde cessat ratio Aristotelis in 12. metaphysic. de pluribus primis motoribus. Et cardinalis Cusanus & Keplerus & Nolanus & alij dixere idem ante Galileum. Nec quia scriptura Dei hoc tacet, propterea non est verum: locus enim ab auctoritate negatiuus, est fallax in dialectica. Nec enim de altero hemisphærio quippiam dixit; ergone autem sentiemus cum atheistis, qui propter hoc argumentum condemnant Moysen, nihil de antipodibus loquutum, quamuis Augustinum habeant propter hoc quod Moyses de illis non est loquutus, antipodas negantem? Profecto ea ratione dicemus cum Luthero quoque non fuisse vnquam Petrum Romæ, propterea quod Lucas in actis de hoc mentionem non fecerit. Valeant nugatores in suffi indoctique. Quamtopere insana Paracelsi sententia à Galileo absit, palam est: neque est quod immoremur. Moyses quidem hæc omnia tacuit, quia legem nostro mundo datam, non physiologiam systematum cunctorum scribebat, imo nec nostri, nisi quantum legi opus erat.

Ad decimum.

AD 10. nego, scandalum actiuum, quod solummodo vetatur in euangelio, oriri ex Galileo. Non enim vocat ipse rei illicitæ, sed indagini veritatis, quam mandat & iubet Deus, vt patet ex hypothese secunda in tertio capite huius quæstionis, & ex euangelio, vbi Christus talentum à se datū sub pœnis maximis defodi vetat. Et S. Gregorius super Ezechielem ait, *Si de veritate scandalū sumitur, vtilius nasci permittitur scandalum, quā quod veritas relinquatur.* Et cū scandalizaretur ab hoc Pharisei, dixit Christus Matt. 15. *Sinite eos, cæci sunt & duces cæcorū.* Quod autem dicitur, receptā esse sententiā Aristot. à scholasticis de cœlest. & mundi cōstructione, vt cōformem theologiæ, & nō vltra insudandū, error est, ne dicam heresis.

Omnes

Omnes namque patres Aristotelismo contrariantur in ijs, quæ de cœlo & constructione mundi dixit, vt ex 2. hypothesi & ex responsione ad 1. & 8. iam patuit. Scholastici vero, quorum principes sunt Petrus Lombardus & D. Thomas Aquinas, manifeste pandunt dogmata Aristotelis non posse cum doctrina Moysis & patrum in his stare; (vt patuit ex responsi. ad 2. & 8. & ex alijs iam dictis in hoc articulo; Inuenta autem Galilæi cōcordare cum S. scriptura, eamque à tortura theologorum & irrisionibus philosophorum vindicare; & philosophos esse fallaces; patrumque testimonia veraciora quam philosophorum. Nescio cur libeat cæcutire, & sine doctrina falso zelo furere, aut sine zelo doctrinam sensatam impugnare.

Ad undecimum.

AD II. responsio est in tota assertione prima hypotheseos secundæ & in corollario, vbi dicitur, quam sit Deo gratum philosophari in libro eius, & quomodo cœlestia inquirere non sit vanum, sed vtile ad gloriam Dei manifestandam, & fidem de animæ humanæ diuinitate & immortalitate asstruendam; & quod versus Catonis non æquiualeant versibus Ouidij, contrarijs diuinijs. diuinijsque; & quod insuper David hoc studium, vt sublime, non vt superbum, commendat. Adde, quod ratio Catonis est contra fidem: *Cum enim sis mortalis, qua sunt mortalia, cura.* Quod non de solo corpore, sed de animo quoque dicitur, esse oportet. Si enim animus immortalis & deificabilis est, non debet ab inquisitione diuinorum alienari. Vnde David, *Querite Deum, & viuet anima vestra.* Et alibi, *Querite faciem eius semper.* Et de cœlestibus, *Cæli enarrant &c.* Et *videbo cælos tuos, &c.* Et alibi, *Mirabilia opera tua, ideo scrutata est anima mea.* Quomodo, autem terminum in his non posuerint patres nostri, patet ex assert. 2. & 3. & quomodo, vltius inquirere si quis vetet, erraret, ex assert. 4.

& quomodo sapiendum ad sobrietatem, &c. Sed in

theologicis nostris de his abundanter.

CAPUT V.

Quo loco habenda argumenta, capite secundo pro Galileo adducta.

Rationes pro Galileo propositas, opinor, ægre nunc solui posse omnes. Cum enim ego pluribus annis cælum esse igneum opinatus sim, ipsumq; cælum igniū omnium fontem, astra vero ex igne etiam constituta, sicut August. Basil. & alij patres senserunt, & recens Telesius noster; conatus sum in quæst. & in metaphysicis rationes omnes Copernici & Pythagoræorū soluere. Sed post observationes Tychonis & Galilei, qui in cælo stellato nouam stellam, & cometas ibidem, nedum supra lunam fieri conuincunt, & nubeculas circa solem; nō omnia astra ignea esse suspicor: quam suspensionem Lunæ & Veneris augmentum ac decrementū, & Lunæ, ac Iouis maculæ magis confirmant. Illud etiam argumentum, quomodo stellata sphaera in vno momento tot millia milliariū peragret, licet à nobis solutum sit, adhuc tamē ancipitem me tenet. Stellæ insuper Mediceæ & Saturniæ, circumeuntes Iouem & Saturnum, non permittunt forte solem vnicum, nec centrum amoris vnicum, id est, solem, & alterum odij, id est, tellurem, vt nos dicebāmus in physiologia, colores fixarum persimiles planetarum alij aliorum coloribus, suspectam faciunt etiam Galilei & aliorum de Solibus opinionem. Quapropter suspendo iudicium; & ad Galilei argumenta respondeo paratus obedire mandatis Ecclesiæ & meliorum iudicio.

*Ad primum, secundum, tertium, quartum, quintum
& septimum.*

AD 2. 3. 4. 5. & 7. eadem est responsio, quod probabilis sit, non vera, sententia Copernici & Galilei, à tot theologis approbata; cum hæc non sit determinatio in Concilio generali facta, neque ex motu proprio summi Pontificis Pauli 3. ex Spiritus sancti assistentiā, sed solum permissio vt imprimantur libri: hanc opinionem continentes, tanquam fidei non repugnantes. Neque enim cum Papa approbat sanctorum theologorum

gorum doctrinam, tanquam de fide adprobat totam, sed tanquam vtilem & lectione dignam, vt docent Parisienses doctores in articulis, quos in D. Thoma adnotarunt. Alioquin Papa Gelasius etiam errores Cypriani & Hieronymi & multorum quos ibi dist. 15. c. *Sancta Romana*, suscipit approbatq; approbasset. Ad aliud dico, quod probabile est, non esse aliquid contra scripturas in his dogmatibus propter prædictorum theologorum & Papæ autoritatem permittentis; non tamen necessarium. Quod enim illi nondum viderunt, possunt moderni theologi videre, si præsertim scripturas & cælum operosius & ingeniosius obseruent, prout in corpore huius articuli ego faciendum proposui, aut reuelationem nouam habeant. Ego tamen fateor, me non videre, vnde iactura autoritatis scripturarum sanctarum fiat ex Galilei dogmatibus: imo lucrum fieri arbitror, vt ex dictis patet.

Ad octauum, nonum, & decimum.

AD 8. 9. & 10. nescio an demonstrationes sint pro Galileo, cum euant theologi per sensus mysticos & cælos æquiucos, vt i. D. Thomæ apparet; sed tamen demonstrationes contra Aristotelem sine dubio. Nos autem responsionibus pro Galileo omne id quod dicunt theologi, examinauimus; & huic fauere scripturas non minus, quam illis ex doctrina aliorum philosophorum loquentibus, vere intelligimus; parati meliori intellectui cedere. In metaphysices part. 3. lib. 1. omnia Galilei & Pythagoræorum dogmata, & Copernici examinauimus, & his argumentis satisfacimus vt potuimus: similiter in quæstionibus omnibus physicis, vbi longe plura ex naturalibus argumenta contra Copernicum contexuimus. Nunc ex theologicis modo procedimus: ibi videat physicus, sed ecclesia sit iudex, an sit permittendum Galileo de his scribere & disputare.

Ad sextum.

AD 6. nescio quid negem. Picus enim, comes Mirandulanus, tanquam veram historiam inducit, quod Aristoteles, scripta Moysis de Deo libere mundum creante in temporis initio legens vel recitari audiens
spre-

spreuerit tanquam rustica & sine probatione exarata ; quod etiam Por-
 phyrius fecit, vt narrat Eusebius. De Pythagora autem, quod fuerit Iu-
 dæus genere, testatur Ambrosius; non memini, vtrum in sermonibus an
 in epistolis; libros enim nunc non habeo. Sed tamen hoc sic esse memi-
 ni. Imo scholiastes Ambrosij dubitans, quonam modo Pythagoras fue-
 rit Hebræus cum alij de Samo Græciæ eum faciant, (sed de Samo Cala-
 briæ, olim magnæ Græciæ, facit G. Barrius Franciscanus,) responderet,
 absque certa historia id non protulisse. Et quidem sanctitas, & grauitas
 Ambrosij hoc volunt, vt & argumenta. Pythagoras enim ciborum de-
 lectum, Dei vnitatem, licet Angelos deos secundos dixerit, & omnia nu-
 meris docet, (sicut Moyses in constructione tabernaculi, & Salomon o-
 mnia numero, pondere & mensura creata ponit,) & Moylen in legisla-
 tione æmulatur; qua de re vide metaphysicam nostram: hæc autem so-
 lennia Iudæis fuisse constat. Potius autem genere Iudæus natus esse in Sa-
 mo, vt & Spartani in libris Machabæorum de genere Abrahamæ esse perhi-
 bentur: Iudæi enim per plurimas mundi partes ex Abrahami & Moysis &
 Iudicum temporibus dispergebantur. Pythagoras autem hanc mirabi-
 lem philosophiam apud Gentiles de telluris motu, & systematis in cælo,
 & quod sol sit in centro, & luna sit altera tellus, & quatuor elementa ne-
 dum aqua in syderibus, primus promulgauit, testibus Laertio, Plutarcho,
 Aristotele & Galeno. Quapropter ex Moyse accepisse videtur: non enim
 tanta sapientia illi absq; præuia reuelatione esse potuit. Sicuti & Coper-
 nicus ex præuijs Pythagoræ monumentis ista excogitare cœpit,
 obseruationibus Francisci Mariæ excitus: Pythagoræ discipulus, Ti-
 mæus Locrensis nostras, motum terræ diarium mathematice demon-
 strauit: Philolaus vero Crotoniata, annum: librationis videtur Co-
 pernicus adtunxisse, (vt in quæstionibus physicis docui,) Thebiti Baby-
 lonici & Alfonsi regis Hispanorum motus exemplo; quas etiam deside-
 rari, D. Thomas in 12. metaphys. ex dictis Simplicij insinuat. At etiam si
 Iudæus non sit Pythagoras, vt patriæ philosophiæ ista docuerit; tamen
 ex historijs nouimus, cum sacerdotibus Ægyptijs, cum Pherecide Syro,
 & cum Iudæis in Iudæa contermina Syriæ Ægypto, inque ipsa Syria &
 Ægypto esse conuersatum & ab illis audiuisse legem, & philosophiam
 de aquis & montibus & terris in cælo, & de montibus lunæ, ac similibus,
 quæ in hac quæstione parauimus in sacris biblijs haberi. Aristoteles autē
 sicuti

sicuti irrisit Moysen Iudæum, & Pythagoram Iudæum aut Iudaizantem. Quapropter nostri Christiani, spiritualiter Iudæi secundum apostolum, vindicant sacram philosophiam Mosaicam ab iniurijs ethnicorum per certissima instrumenta & rationes. Cur marmuramus, sicut olim Iudæi contra Moysen vindicem suum ab iniurijs Aegyptiorum? Rabbinii præci, quorum libris nunc careo, eadem fere docent. Imo Machometus in dialogo cum Abdia Iudæo, & in Alcorano, cum esset etiam Ismaelita & à Iudæis edoctus, quos secum ducebat ut ex multis historijs elicit ecstasticus doctor Dionysius Carthusianus in libris contra Machometum; ponit in cælo multa maria, & spatia aerea, & montes, & sub terra nostra septem alias terras, & bouem sustententem eas. Quæ à Iudæis & Thalmudistis accepisse videtur, (Sixto Senesi & Dionysio Carthusiano & alijs & ipsa re testantibus,) Sed cum esset indoctissimus, loquutus est quicquid in buccam veniebat, tanquam arreptitius, ut videre est in responsionibus eius. Confunditque vera falsis, ut facit etiam in historia Iosephi, Dauidis Salomonis, & Iesu Christi domini nostri. Imo metaphorica nesciuit distinguere à proprijs: unde ponit columnas tenentes mundum, & fluuios vini & butyri in paradiso, sicut in Iob, nominantur, & alia id genus; & quod cælum, ne ruat, sustineatur à monte Cas, à quo etiam subviridem colorem mutuatur: & hoc ab his accepit primis Christianis, qui montem, in quo putant esse terrestrem paradysum, usque ad cælum eleuant, ut expertes adhuc geographiæ; unde quærit Anastasius Sinaita, quomodo inde descendere homines. Omitto, quæ dicit ab his Beda. Hoc solum ex his habet, quod Machometus à Rabbinis acceperit plures terras & maria & systemata super cælum nostrum. Cum igitur antiquissimis expositionibus sacræ scripturæ & modernis conuers sit obseruatio Galilei & Empedoclis qui à Pythagoricis doctrinam habet, plusquam cæteri philosophi, teste D. Thoma; sacræ scripturæ in rebus cælestibus est commodus. Cumque Pythagorici à Iudæis doctrinas habuerint, quibus nunc maxime consentit Galileus, non leui opinione motus, sed sensatis obseruationibus; arbitror cum D. Thoma & Augustino, ut in 2. hypothese nos docuerunt, non absque periculo irrisio- nis scripturarum vel potius suspicionis, quasi nos contra scripturas cum ethnicis sentiamus, vel sublimibus ingenijs inuideamus, (præsertim cum hæretici nihil hoc tempore in theologis Romanis non reprehendant, te-

H

ste Bel-

ste Bellarmino, studium Galilei prohiberi posse, scriptaque eius sup-
rimi. imo hoc fore in causa, ut inimici nostri eadem audius am plexen-
tur celebrentque.

In his autem dictis & scriptis & scribendis, semper censuræ S. Matris
Romanæ ecclesiæ, meliorumque iudicio me submitto. Vale

Illustrissime Cardinalis Caietane, patrone virtu-
tum Italicarum.

F I N I S.

